

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут економіки і менеджменту
Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

ШЕШУРАК АНДРІЙ ІГОРОВИЧ

УДК 336.717

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Операції комерційних банків з цінними паперами та перспективи їх розвитку

Освітня програма – Фінансовий менеджмент
у сфері бізнесу
Спеціальність: 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Андрій ШЕШУРАК

(підпис, ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник Олександра РОМАШКО, к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри ФОП

доцент Уляна АНДРУСІВ

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Рецензент

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Івано-Франківськ – 2024

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут економіки і менеджменту
Кафедра фінансів, обліку та оподаткування
Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ФОП

_____ Уляна АНДРУСІВ

«___» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Шешураку Андрію Ігоровичу

1. Тема роботи «Операції комерційних банків з цінними паперами та перспективи їх розвитку»

керівник роботи _____
Ромашко Олександра Михайлівна, к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвердені наказом закладу вищої освіти від «22» листопада 2024 року № 776/7

2. Строк подання студентом роботи _____ 19.12.2024

3. Вихідні дані до роботи: законодавчі та нормативні документи, офіційні матеріали Національного банку України, фінансова звітність ПАТ КБ «ПриватБанк», спеціальна економічна і фінансова література, фахові наукові видання, Інтернет-джерела.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретичні основи операцій комерційних банків з цінними паперами.

2. Аналіз операцій комерційних банків з цінними паперами.

3. Перспективи розвитку операцій комерційних банків з цінними паперами.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Слайд 1 - Різномасштабність цінних паперів

Слайд 2 - Види операцій банків з цінними паперами

Слайд 3 - Основні цілі діяльності банків на ринку цінних паперів

Слайд 4 - Операції комерційних банків на ринку цінних паперів

Слайд 5 - Показники масштабів операцій з цінними паперами

Слайд 6 - Стан розвитку операцій банків із цінними паперами комерційних банків

України

Слайд 7 - Показники ефективності операцій комерційних банків з цінними паперами

Слайд 8 - Динаміка інвестиційної активності АТ КБ «ПриватБанк». Структура інвестиційного портфеля АТ КБ «ПриватБанк»

Слайд 9 - Показники ефективності операцій АТ КБ «ПриватБанк» з цінними паперами

Слайд 10 - Напрями удосконалення операцій комерційних банків з цінними паперами

6. Дата видачі завдання _____ 22.11.2024

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми та постановка завдання магістерської роботи	22.11.2024	Виконано
2.	Розділ 1. Теоретичні основи операцій комерційних банків з цінними паперами	25.11.2024	Виконано
3.	Розділ 2. Аналіз операцій комерційних банків з цінними паперами	02.12.2024	Виконано
4.	Розділ 3. Перспективи розвитку операцій комерційних банків з цінними паперами	09.12.2024	Виконано
5.	Вступ і висновки до роботи	13.12.2024	Виконано
6.	Оформлення роботи згідно встановлених вимог	16.12.2024	Виконано
7.	Подання готової роботи з комплектом супровідних матеріалів на допуск до захисту	19.12.2024	Виконано

Студент _____
(підпис)

Андрій ШЕШУРАК

Керівник роботи _____
(підпис)

Олександра РОМАШКО
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота містить пояснювальну записку обсягом 55 сторінок, 10 листів ілюстративного матеріалу, 9 рисунків, 15 таблиць, 64 посилання на літературні джерела, 1 додаток на 3 сторінках.

Зростаюча конкуренція серед фінансових посередників значно звужує можливості банків у сфері традиційного кредитування, змушуючи їх шукати нові напрямки для отримання доходів. Одним із таких перспективних напрямків є діяльність на ринку цінних паперів, яка нині привертає велику увагу як науковців, так і практиків. Це пояснюється тим, що операції з цінними паперами дозволяють банкам розширити спектр послуг, диверсифікувати джерела доходів і посилити свої конкурентні позиції на фінансовому ринку.

Об'єктом дослідження є особливості діяльності комерційних банків України на ринку цінних паперів. Предметом дослідження є теоретико-методичні засади і практичні рекомендації здійснення операції комерційних банків з цінними паперами.

Для досягнення мети у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: метод синтезу – при дослідженні сутності цінних паперів; метод порівняння – для дослідження масштабів та ефективності операцій з цінними паперами на рівні банківської системи України та ПАТ КБ «Приватбанк»; абстрактно-логічний та аналітичний методи – для теоретичного узагальнення та формування висновків та інші.

ЦІННІ ПАПЕРИ, ОПЕРАЦІЇ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ, ПОРТФЕЛЬ ЦІННИХ ПАПЕРІВ, ДОВІРЧІ ОПЕРАЦІЇ

ABSTRACT

The master's thesis contains an explanatory note of 55 pages, 10 sheets of illustrative material, 9 figures, 15 tables, 64 references to literary sources, 1 appendix of 3 pages.

Growing competition among financial intermediaries significantly narrows the possibilities of banks in the field of traditional lending, forcing them to look for new areas of income generation. One of these promising areas is securities market activity, which is currently attracting a lot of attention from both scholars and practitioners. This is because securities transactions allow banks to expand their range of services, diversify their sources of income and strengthen their competitive position in the financial market.

The object of the study is the peculiarities of commercial banks of Ukraine in the securities market. The subject of the study is the theoretical and methodological foundations and practical recommendations for commercial banks' operations with securities.

To achieve this goal, the paper uses general scientific and special research methods: the method of synthesis - in the study of the essence of securities; the method of comparison - to study the scale and efficiency of securities transactions at the level of the banking system of Ukraine and PJSC CB "Privatbank"; abstract-logical and analytical methods - for theoretical generalization and formulation of conclusions, etc.

**SECURITIES, SECURITIES TRANSACTIONS, SECURITIES PORTFOLIO,
TRUST OPERATIONS**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ.....	10
1.1 Сутність цінних паперів як фінансових інструментів.....	10
1.2 Види операцій з цінними паперами у діяльності комерційних банків та їх роль.....	14
Висновки до розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ.....	21
2.1 Оцінка масштабів операцій з цінними паперами комерційних банків України.....	21
2.2 Аналіз інвестиційних операцій банків з цінними паперами та їх ефективність.....	27
2.3 Операції з цінними паперами АТ КБ «Приватбанк».....	36
Висновки до розділу 2.....	44
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ.....	46
3.1 Пропозиції щодо вдосконалення операцій комерційних банків з цінними паперами.....	46
3.2 Особливості надання комерційними банками послуг з довірчого управління цінними паперами.....	52
Висновки до розділу 3.....	57
ВИСНОВКИ.....	59
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ НА ДЖЕРЕЛА.....	63
ДОДАТКИ.....	70
Бібліографічна довідка	

ВСТУП

Зростаюча конкуренція серед фінансових посередників значно звужує можливості банків у сфері традиційного кредитування, змушуючи їх шукати нові напрямки для отримання доходів. Одним із таких перспективних напрямків є діяльність на ринку цінних паперів, яка нині привертає велику увагу як науковців, так і практиків. Це пояснюється тим, що операції з цінними паперами дозволяють банкам розширити спектр послуг, диверсифікувати джерела доходів і посилити свої конкурентні позиції на фінансовому ринку.

В умовах сучасного ринку банки проявляють зацікавленість щодо нарощення операцій з цінними паперами за рахунок їх високої дохідності, а також скороченням обсягів кредитної діяльності та зниженням її ефективності.

Потенціал українського ринку цінних паперів використовується не повністю, особливо комерційними банками, які не змогли повною мірою використати свої фінансові та інвестиційні можливості для розвитку українського фінансового ринку. Сьогодні на ринку цінних паперів існує значний дисбаланс на користь державних облігацій. Хоча інвестиційні ресурси банків більш ефективно використовуються для реалізації монетарної та фіскальної політики держави, їх роль у фінансуванні економічної активності через механізм ринку цінних паперів залишається недостатньою. Саме тому тема дослідження операцій вітчизняних банків з цінними паперами є актуальною.

Вивченню операцій з цінними паперами комерційних банків, а також теоретичному та практичному здійсненню цих операцій присвячено достатньо праць вітчизняних учених, таких як: Рекуненко І. І., Шалда А. А., Чийпеш В. О. [11], Боцман Ю.О. [22], Нехайчук Д. В., Нехайчук Ю. С. [32], Руденко Н. О. [34], Марценюк О., Петрусевич В. [38], Костюк В.А. [53], Миколишин М. М. [54], Борисова Л. Є., Мамуненко М. С. [55] та інші.

Метою дослідження є поглиблення теоретичних засад цінних паперів як фінансових інструментів, а також оцінювання масштабів та ефективності операцій комерційних банків з цінними паперами і розробка на цій основі практичних рекомендацій щодо перспектив їх розвитку.

Реалізація цієї мети зумовила необхідність визначення та вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретичні підходи до визначення сутності цінних паперів;
- обґрунтувати класифікацію операцій з цінними паперами у діяльності комерційних банків та їх мету;
- оцінити масштаби операцій з цінними паперами комерційних банків України;
- проаналізувати інвестиційні операції банків з цінними паперами та їх ефективність;
- проаналізувати обсяги, структуру та ефективність операцій банків з цінними паперами ПАТ КБ «ПриватБанк»;
- окреслити основні напрями вдосконалення операцій комерційних банків з цінними паперами;
- охарактеризувати особливості надання комерційними банками послуг з довірчого управління цінними паперами.

Об'єктом дослідження є особливості діяльності комерційних банків України на ринку цінних паперів. Предметом дослідження є теоретико-методичні засади і практичні рекомендації здійснення операції комерційних банків з цінними паперами.

Для досягнення мети у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: метод синтезу – при дослідженні сутності цінних паперів; метод порівняння – для дослідження масштабів та ефективності операцій з цінними паперами на рівні банківської системи України та ПАТ КБ «Приватбанк»; абстрактно-логічний та аналітичний методи – для теоретичного узагальнення та формування висновків та інші.

Інформаційною базою дослідження слугували наукові публікації провідних фахівців у сфері банківської справи, статистичні та аналітичні матеріали НБУ, що охоплює наглядову статистику з розділу «Статистика», положення законодавчих та нормативно-правових актів щодо функціонування банківської системи України, фінансова звітність ПАТ КБ «Приватбанк» за 2020–2023 рр., дані інформаційно-аналітичних видань, ресурси мережі Інтернет.

Теоретичне, методологічне та практичне значення отриманих результатів полягає у застосуванні висновків магістерської роботи для поліпшення теоретичних концепцій дослідження банківських операцій із цінними паперами, а також їх подальшого використання для практичного розвитку банківської діяльності на фондовому ринку. Найбільш вагомим науковим результатом магістерської роботи, що визначає її наукову новизну, який отримано особисто і винесено на захист, полягає у наступному:

- запропоновано підхід до оцінки ролі цінних паперів у забезпеченні фінансової стабільності на основі мультиаспектного аналізу, що включає економічний, юридичний, фінансовий та соціально-економічний контексти;

- окреслено напрями розвитку операцій з цінними паперами, основними з яких є диверсифікація портфеля цінних паперів за рахунок розширення його структури та надання трастових послуг з цінними паперами на основі удосконалення нормативно-правового забезпечення створення в Україні фондів банківського управління.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань на джерел та додатків. У розділі 1 розглянуто сутність поняття цінні папери, зокрема їх ознаки та класифікації, а також види операцій банків з цінними паперами. У розділі 2 проведено операцій з цінними паперами на рівні банківської системи України та ПАТ КБ «Приватбанк». У розділі 3 окреслено основні напрями вдосконалення операцій з цінними паперами.

Магістерська робота містить пояснювальну записку обсягом 55 сторінок, 10 листів ілюстративного матеріалу, 9 рисунків, 15 таблиць, 64 посилання на літературні джерела, 1 додаток на 3 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

1.1 Сутність цінних паперів як фінансових інструментів

Унаслідок економічних змін останніх років на ринку цінних паперів України зросла роль комерційних банків, які виступають універсальними фінансовими установами, здатними здійснювати широкий спектр операцій на фінансовому ринку. Цінні папери для банків стають інструментом досягнення стратегічних цілей їхньої діяльності. Активність банків у сфері операцій із цінними паперами стимулюється як привабливістю їх високої доходності, так і зменшенням ролі традиційного банківського кредитування.

Визначення цінного паперу закріплене в законодавстві України, табл. 1.1. Ці визначення підкреслюють юридичну природу цінного паперу, його здатність засвідчувати права власника та порядок їх передачі. По суті, визначення у Цивільному кодексі [1] та Законі України [3] є тотожними.

Таблиця 1.1 – Законодавча сутність цінних паперів

Цивільний кодекс України [1]	Господарський кодекс України [2]	Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [3]
Стаття 194. Поняття цінного паперу	абзац 2 частини 1 Статті 163. Цінні папери та їх види	абзац 1 частини 1 Статті 8. Цінні папери та їх класифікація
Цінним папером є документ (електронний документ), що посвідчує майнові та інші права його власника, які виникають внаслідок вчинення одного чи кількох правочинів (емісії або видачі цінного папера), та має грошовий вираз.	Цінним папером є документ установленної форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам.	Цінний папір - це документ (електронний документ), що посвідчує майнові та інші права його власника, які виникають внаслідок вчинення одного чи декількох правочинів (емісії або видачі цінного папера), та має грошовий вираз.

Джерело: побудовано автором за [1; 2; 3]

З даних визначень випливає, що для будь-якого цінного паперу характерними є наступні ознаки, рис. 1.1:

- а) цінним папером є документ;
- б) документ має бути встановленої форми;
- в) документ має містити відповідні реквізити;
- г) документ має посвідчувати грошове або інше майнове право, яке визначає взаємовідносини між особою, яка його випустила (розмістила) або видала, і власником;
- д) документ передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його випуску (видачі);
- е) документ передбачає можливість передачі прав, що впливають з нього, іншим особам [4].

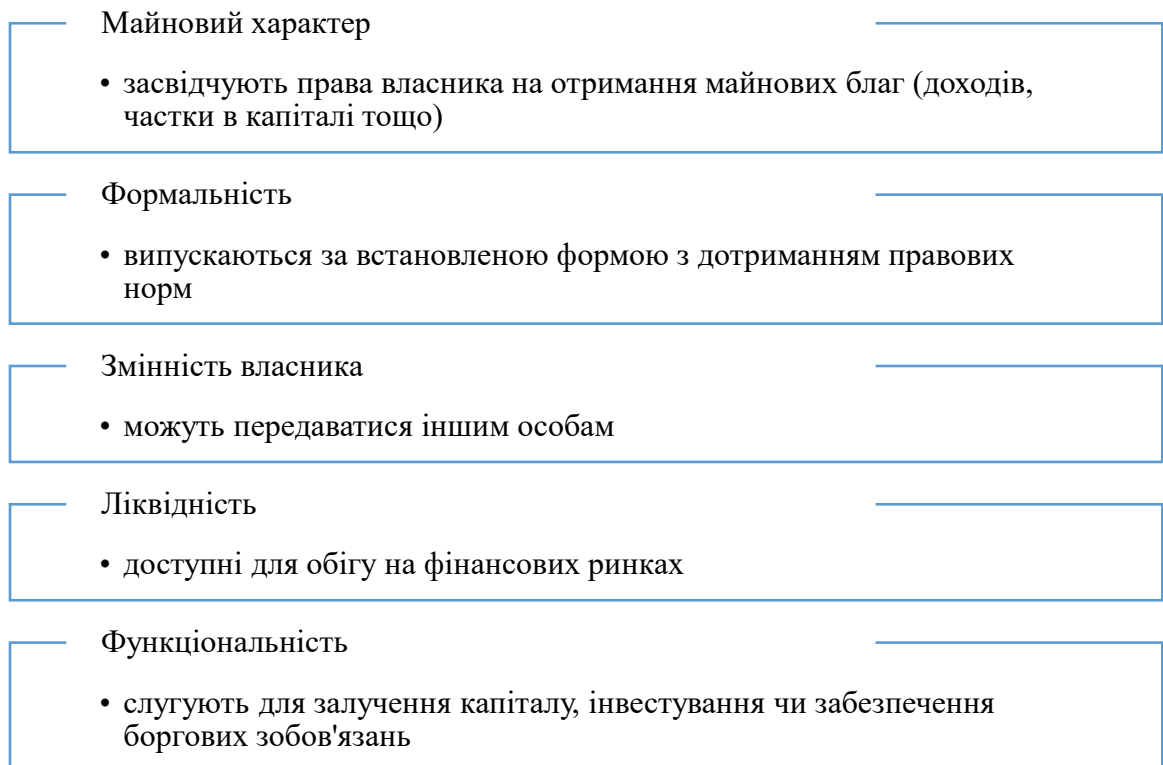

Рисунок 1.1 – Ознаки цінних паперів

Джерело: побудовано автором за [4; 5]

Залежно від мети випуску та функцій, цінні папери трактуються з кількох позицій, рис. 1.2. Цінні папери виконують також важливі функції як з соціальної, так і з макроекономічної позиції [7; 8].

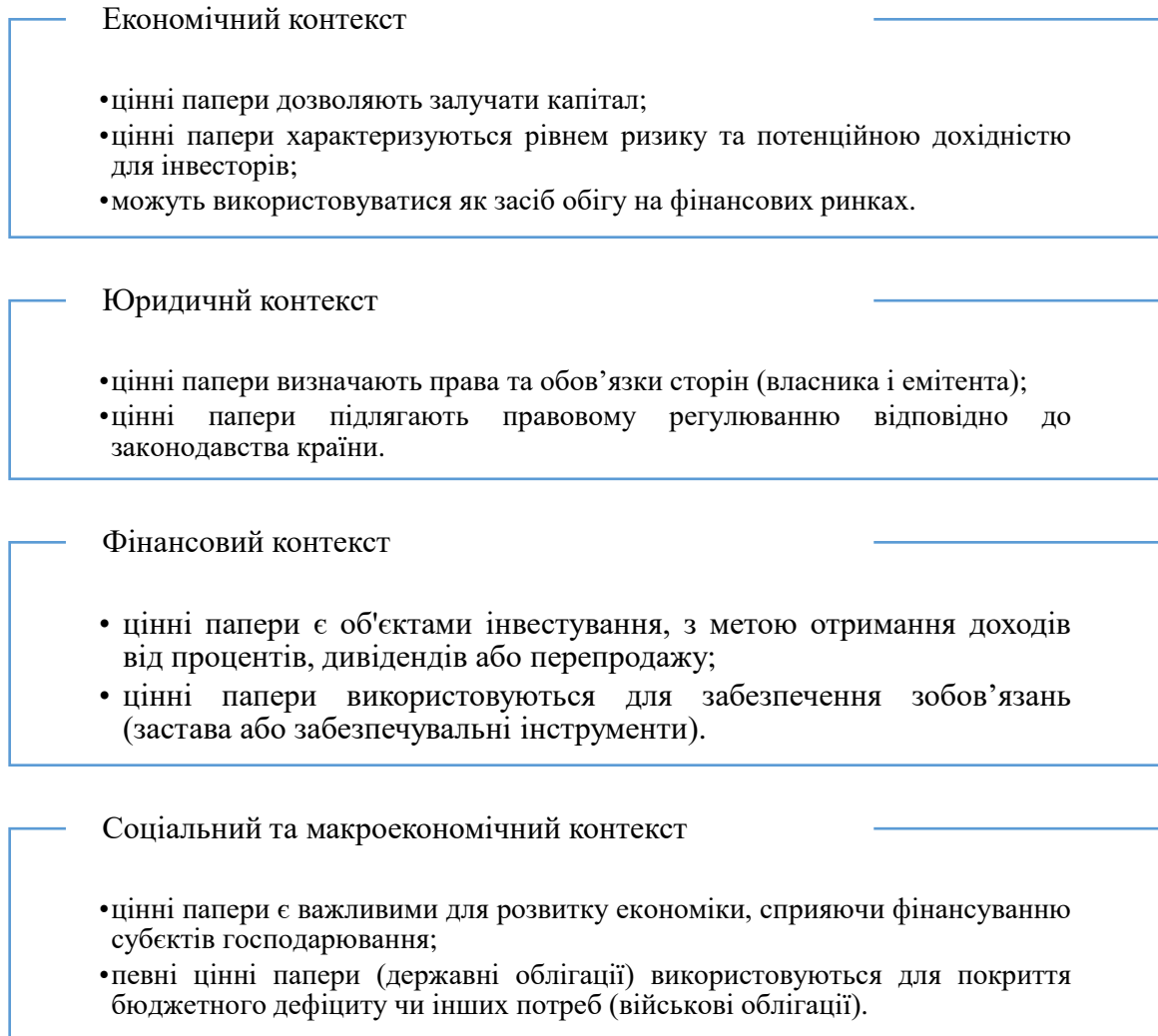

Рисунок 1.2 - Різномасетність цінних паперів

Джерело: узагальнено автором на основі [4; 5; 6; 7; 8]

Класифікація цінних паперів може бути здійснена за різними критеріями, залежно від їхніх характеристик, цілей випуску та способу використання, табл. 1.2.

Класифікація цінних паперів за різними класифікаційними ознаками допомагає зрозуміти функціональність, використання та особливості різних видів цінних паперів залежно від потреб інвесторів і емітентів.

Таблиця 1.2 - Основні класифікації цінних паперів [6; 9]

Класифікаційна ознака	Види цінних паперів
форма випуску	<ul style="list-style-type: none"> Іменні цінні папери: зареєстровані на певного власника, передача прав здійснюється через переказ записів у реєстрі. На пред'явника: не містять інформації про власника, передаються шляхом фізичної передачі.
строк дії	<ul style="list-style-type: none"> Короткострокові: строк обігу до одного року (векселі, казначейські зобов'язання). Середньострокові: строк обігу від одного до п'яти років. Довгострокові: строк обігу понад п'ять років (облігації, акції).
тип емітента	<ul style="list-style-type: none"> Державні: випускаються урядом або місцевими органами влади (наприклад, облігації внутрішньої державної позики). Корпоративні: емітовані компаніями чи банками (акції, корпоративні облігації). Муніципальні: випущені місцевими органами влади для фінансування місцевих проектів.
спосіб отримання доходу	<ul style="list-style-type: none"> З фіксованим доходом: прибуток визначений наперед (облігації, депозитні сертифікати). З плаваючим доходом: розмір прибутку залежить від певних умов (акції, пайові сертифікати).
економічна сутність	<ul style="list-style-type: none"> Боргові: засвідчують зобов'язання повернути кошти та виплатити доходи (облігації, векселі). Пайові: підтверджують участь власника у капіталі емітента (акції). Похідні: базуються на вартості інших активів (ф'ючерси, опціони).
форма існування	<ul style="list-style-type: none"> Документарні: існують у фізичній формі. Безготівкові (електронні): представлені у вигляді записів на рахунках у депозитаріях.
рівень ризику	<ul style="list-style-type: none"> Надійні: державні цінні папери або з високим рейтингом від міжнародних агентств. Ризикові: акції або боргові зобов'язання з високою ймовірністю дефолту.

Джерело: узагальнено автором на основі [6; 9]

Отже, цінні папери — це фінансові інструменти, що засвідчують право їх власника на певні майнові або немайнові блага, такі як право на доходи, частку власності чи виконання певних зобов'язань.

1.2 Види операцій з цінними паперами у діяльності комерційних банків та їх роль

Динамічний розвиток фондового ринку України формує сприятливі передумови для активного запровадження та ефективного використання банками операцій з цінними паперами в їхній діяльності. Згідно статті 47 Закону України «Про банки та банківську діяльність» банки, крім надання базових послуг, мають право здійснювати ще діяльність на ринку цінних паперів щодо: інвестицій; випуску власних цінних паперів; зберігання цінностей (у тому числі щодо обліку і зберігання цінних паперів); ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (крім власних акцій); надання консультаційних та інформаційних послуг щодо фінансових послуг [10]. Таким чином банки на фондовому ринку виконують функції таких основних (головних) учасників, як: емітенти, інвестори, торговці цінних паперів – та інфраструктурних (допоміжних) учасників. Виступаючи в ролі торговця цінними паперами й інфраструктурного учасника ринку цінних паперів, банк здійснює професійну діяльність [11].

Комерційні банки здійснюють діяльність на всіх сегментах ринку цінних паперів, включаючи первинний і вторинний, національний та міжнародний, а також ринки державних і корпоративних цінних паперів. Вони працюють як на біржових, так і на позабіржових платформах, використовуючи різноманітні види цінних паперів, зокрема пайові, боргові, іпотечні та похідні [12].

Основні види операцій комерційних банків із цінними паперами включають, табл. 1.3.

Залежно від ролі банку у фінансовій угоді та цілей здійснення операції банків із цінними паперами класифікують на балансові та позабалансові. У свою чергу балансові операції поділяють на пасивні та активні операції.

Активні операції спрямовані на розміщення коштів банку з метою отримання доходу або управління ризиками. Пасивні операції спрямовані на залучення фінансових ресурсів [14].

Таблиця 1.3 – Види операцій банків з цінними паперами [13]

Операції банків з цінними паперами				
емісійні	інвестиційні	посередницькі	розрахунково-касові	інші
операції, які здійснюються через випуск власних цінних паперів з метою залучення коштів для формування і поповнення статутного капіталу, а також з метою тимчасового залучення ресурсів для проведення окремих банківських операцій, фінансування певних програм чи напрямів діяльності;	операції з обслуговування власних інвестиційних потреб банку, що здійснюються ним за власний рахунок (банк виступає у ролі інвестора на ринку цінних паперів)	послуги банків з розміщення цінних паперів емітентів на первинному фондовому ринку, брокерські та дилерські послуги в операціях з фондовими цінностями, іноземною валютою, інші види операцій на грошовому ринку, в яких банки виступають як посередники, поєднуючи інтереси різних сторін;	- операції банківських установ, які пов'язані із рухом грошових коштів по банківських рахунках за розпорядженням клієнтів банку або ж в результаті змін права власності на активи	операції, що пов'язані з обслуговуванням ринку цінних паперів - включають в себе надання кредитів на придбання цінних паперів та під заставу цінних паперів; надання банківських гарантій по випусках облігацій і інших цінних паперів

Види активних та пасивних операцій та мета їх здійснення наведені в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 - Активні та пасивні операції банків із цінними паперами

Активні операції банків із цінними паперами	Пасивні операції банків із цінними паперами
Для підтримки ліквідності активів	Для формування і збільшення банківського капіталу
Кредитні операції: - кредити під заставу цінних паперів; - врахування векселів; операції репо; - вкладення коштів у депозитні сертифікати НБУ Інвестиційні операції: - купівля високоліквідних цінних паперів; - формування торговельних та інвестиційних портфелів на продаж.	Первинна емісія засновницьких акцій, повторні емісії акцій
Для досягнення високої дохідності	Для акумуляція залучених і позичених коштів
Кредитні операції - довгострокові кредити під заставу цінних паперів. Інвестиційні операції - формування інвестиційних портфелів до погашення, портфелів пайової участі, вкладень в асоційовані компанії. Арбітражні фондові операції (спекулятивні).	Емісія цінних паперів власного боргу Емісія облігацій (позичені кошти)

Джерело: узагальнено автором на основі [15; 16]

В межах позабалансових операцій охоплюються наступні напрямки діяльності банків на фондовому ринку [15]:

- андеррайтинг - операції, пов'язані з первинним випуском і розміщенням цінних паперів іншого емітента;
- брокерські операції - виконання банками доручень клієнтів про продаж-купівлю цінних паперів за рахунок коштів клієнтів;
- дилерські операції - комерційна діяльність банків із купівлі-продажу цінних паперів від свого імені та за свій рахунок;
- депозитарні операції - зберігання й управління цінними паперами.

В активі балансу банку інвестиції в цінні папери представлені цінними паперами, що обліковуються за амортизованою собівартістю, і тими, що обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід [17].

Різниця між цими видами цінних паперів полягає в принципах оцінки та меті їх утримання [17; 18; 19], табл. 1.5:

1. Амортизована собівартість:

- використовується для фінансових активів, що утримуються для отримання договірних грошових потоків (погашення основної суми боргу та відсотків);
- основним критерієм є отримання регулярних платежів;
- оцінка базується на первісній вартості, скоригованій на амортизацію премій чи дисконту і зменшення корисності;
- такі активи не піддаються регулярному переоцінюванню;
- типовий приклад: облігації, які банк утримує до погашення.

2. Справедлива вартість через інший сукупний дохід (FVOCI):

- використовується для фінансових інструментів, які утримуються для отримання як договірних грошових потоків, так і доходів від продажу;
- основний критерій – можливість продажу, щоб отримати вигоду від зміни справедливої вартості;
- оцінка відбувається на основі ринкової ціни (справедливої вартості), а зміни визнаються в іншому сукупному доході, поки актив не продано;

Таблиця 1.5 - Основні відмінності між цінними паперами, які обліковуються за амортизованою собівартістю, і тими, що обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід (FVOCI)

Характеристика	Амортизована собівартість	Справедлива вартість через інший сукупний дохід (FVOCI)
Мета утримання	Інструменти утримуються до погашення для отримання фіксованих грошових потоків.	Утримуються для отримання доходу та потенційного продажу при сприятливих умовах.
Тип цінних паперів	Переважають облігації та інші боргові інструменти з фіксованими платежами.	Облігації та пайові інструменти, які можуть бути продані у перспективі.
Облік змін вартості	Обліковуються за початковою вартістю з амортизацією премії чи дисконту.	Зміни справедливої вартості відображаються в іншому сукупному доході.
Доходи/збитки від змін вартості	Враховуються лише при погашенні або реалізації.	Відображаються у сукупному доході, а після продажу переводяться в прибуток/збиток.
Облік у фінансовій звітності	Вплив обмежується процентним доходом і амортизацією.	Вплив включає процентний дохід, дивіденди та зміни справедливої вартості.
Ризики	Мінімальний ризик ринкових коливань, оскільки інструменти утримуються до погашення.	Враховуються ринкові ризики, оскільки вартість інструментів може змінюватися.
Приклади операцій	Купівля, утримання до погашення, отримання процентів.	Купівля, утримання з можливістю продажу, отримання дивідендів або купонних платежів.

Джерело: узагальнено автором на основі [17; 18; 19]

- приклад: акції або інші активи, що торгуються на відкритому ринку.

Банки використовують ці два види цінних паперів залежно від своїх стратегічних цілей:

- амортизована собівартість забезпечує стабільність та передбачуваність доходів;

- FVOCI дає змогу реагувати на ринкові зміни та реалізовувати додатковий дохід у вигідних умовах.

Основні цілі діяльності банків на ринку цінних паперів подані на рис. 1.3.

Операції з цінними паперами відіграють важливу роль у діяльності комерційних банків, забезпечуючи як фінансову стабільність банківської системи, так і можливість отримання додаткових доходів. Основні аспекти їхньої ролі включають:

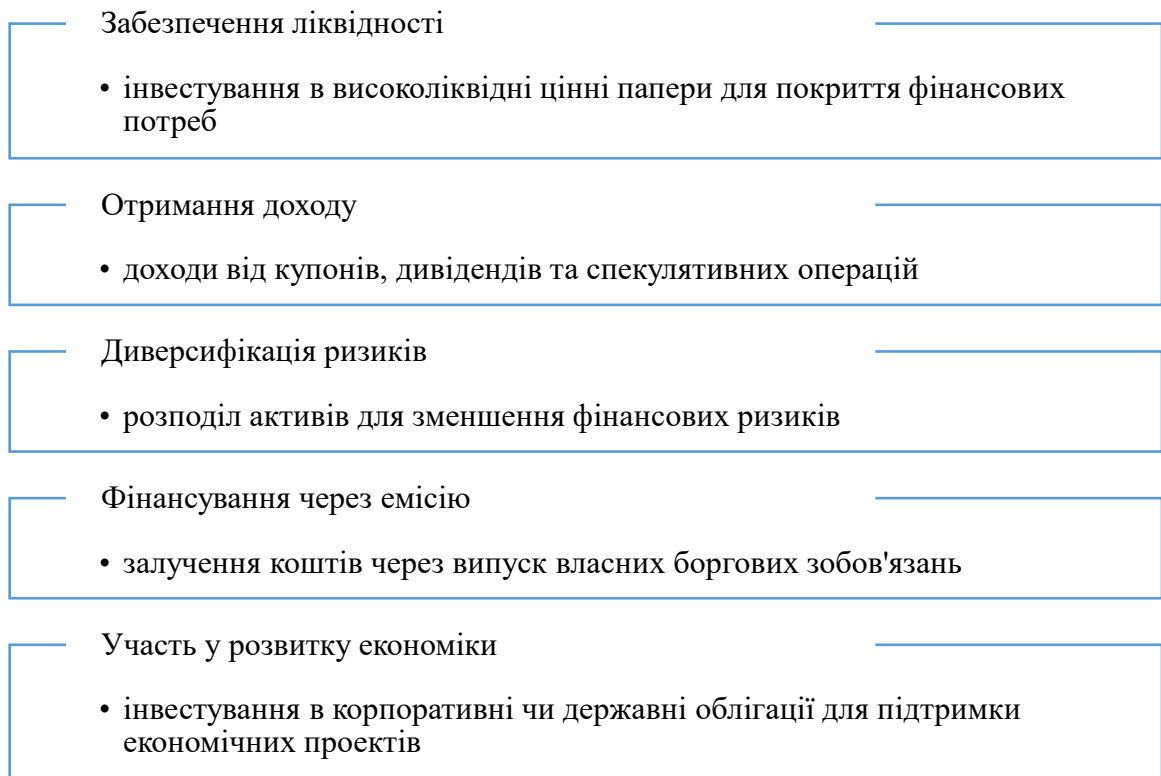

Рисунок 1.3 – Основні цілі діяльності банків на ринку цінних паперів

Джерело: побудовано автором за [9, с. 111; 16]

1. інвестиційну діяльність - банки інвестують у цінні папери, такі як облігації та акції, для забезпечення прибутковості та диверсифікації активів. Це дозволяє банкам отримувати стабільний дохід у вигляді відсотків або дивідендів [20];

2. управління ліквідністю - операції з цінними паперами допомагають банкам підтримувати необхідний рівень ліквідності. Продаючи або купуючи цінні папери, банки можуть швидко залучати кошти для виконання своїх зобов'язань [21];

3. забезпечення фінансової стабільності - цінні папери, особливо державні облігації, використовуються як низькоризикові активи, що сприяють зміцненню фінансової стійкості банків. Вони слугують засобом для зменшення ризиків у портфелі банку [22];

4. інструмент залучення капіталу - комерційні банки можуть випускати власні боргові інструменти, такі як облігації, для залучення додаткових

фінансових ресурсів, необхідних для фінансування кредитних операцій або інших проєктів [23];

5. посередницькі функції - банки виступають посередниками між інвесторами та емітентами цінних паперів, сприяючи мобілізації капіталу в економіці. Вони також пропонують клієнтам послуги з торгівлі цінними паперами та управління інвестиціями [6];

6. розвиток фінансових ринків - діяльність банків у сфері цінних паперів стимулює розвиток фондових ринків, забезпечуючи їхню ліквідність і залучаючи нових учасників [6].

7. збільшення доходності - операції з цінними паперами, зокрема спекулятивні угоди, дозволяють банкам отримувати додатковий прибуток, що сприяє підвищенню загальної рентабельності їхньої діяльності.

Отже, операції банків із цінними паперами є важливим елементом їхньої діяльності, що дозволяє диверсифікувати доходи, управляти ризиками та підтримувати ліквідність. Всі види операцій з цінними паперами важливі для стійкості та прибутковості банків, забезпечуючи збалансованість їхніх активів і пасивів. Класифікація допомагає систематизувати різні аспекти операцій із цінними паперами, а також визначити їхню роль у банківській діяльності та вплив на фінансову систему.

Висновки до розділу 1

1. Цінний папір — це документ, який підтверджує зобов'язання або майнове право, може бути переданий та виступає об'єктом цивільних прав. Ознаки цінних паперів, які визначають їх сутність, включають такі характеристики: документальну форму, наявність встановлених реквізитів, посвідчення майнових прав, здатність бути об'єктом передачі, а також обов'язковість виконання зобов'язань відповідно до умов випуску. Ці ознаки закріплені в нормативно-правових актах, таких як Цивільний кодекс України, Господарський кодекс та Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки».

2. Залежно від мети випуску та функцій, цінні папери трактуються з кількох позицій: з економічної позиції цінні папери є інструментами залучення капіталу, а також можуть виконувати роль товару на фінансових ринках; з юридичної позиції вони визначають права та обов'язки сторін (власника і емітента); з фінансової позиції - є об'єктами інвестування, з метою отримання доходів від процентів, дивідендів або перепродажу. Також вони використовуються для забезпечення зобов'язань (застава або забезпечувальні інструменти). Класифікація цінних паперів за різними класифікаційними ознаками допомагає зрозуміти функціональність, використання та особливості різних видів цінних паперів залежно від потреб інвесторів і емітентів.

3. Операції банків із цінними паперами є важливим елементом їхньої діяльності, що дозволяє диверсифікувати доходи, управляти ризиками та підтримувати ліквідність. Крім того дані операції виконувати важливу роль у фінансовій системі держави, підтримуючи її стабільність та сприяючи розвитку економіки. Основні види операцій комерційних банків із цінними паперами включають: емісійні, інвестиційні, посередницькі, розрахунково-касові та інші. Банк обирає певні операції на ринку цінних паперів залежно від цілей, які хоче досягти: збільшення власного чи залученого капіталів, забезпечення впливу на діяльність підприємств та контроль над ними, отримання доходів, таких як комісійні виплати, тощо.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

2.1 Оцінка масштабів операцій з цінними паперами комерційних банків України

Комерційні банки є ключовими гравцями на ринку цінних паперів, виконуючи важливу роль інституційних учасників. Вони активно здійснюють операції з різними видами фінансових інструментів, включаючи пайові, боргові та похідні цінні папери. Ця діяльність охоплює первинний і вторинний ринки, біржові та позабіржові сегменти, а також національні та міжнародні ринки державних і корпоративних цінних паперів [24].

Банки виконують різноманітні функції на ринку цінних паперів, зокрема як емітенти, інвестори, фінансові посередники та учасники ринкової інфраструктури. Їх діяльність охоплює як професійні операції, пов'язані з торгівлею та управлінням портфелем цінних паперів, так і супутні послуги, що підкреслює значну роль банків у розвитку та функціонуванні фінансових ринків.

Залежно від мети їх здійснення, ролі у фінансовій діяльності банків та впливу на структуру балансу операції з цінними паперами поділяються на активні та пасивні. Активні операції передбачають вкладення банківських коштів у цінні папери з метою отримання доходу або управління ризиками та відображаються в активах банківського балансу. А пасивні операції мають на меті залучення коштів банками за допомогою випуску власних цінних паперів.

Аналізуючи рис. 2.1, що демонструє динаміку активних і пасивних операцій банків з цінними паперами за період із 01.01.2020 до 01.11.2024, можна виділити кілька важливих тенденцій:

1. Активні операції банків з цінними паперами характеризувалися динамічним ростом, оскільки інвестиції в цінні папери зростали впродовж аналізованого періоду: у 2020 році обсяг активних операцій склав 379,2 млрд грн, тоді як на початок листопада 2024 року цей показник досяг 1 305,2

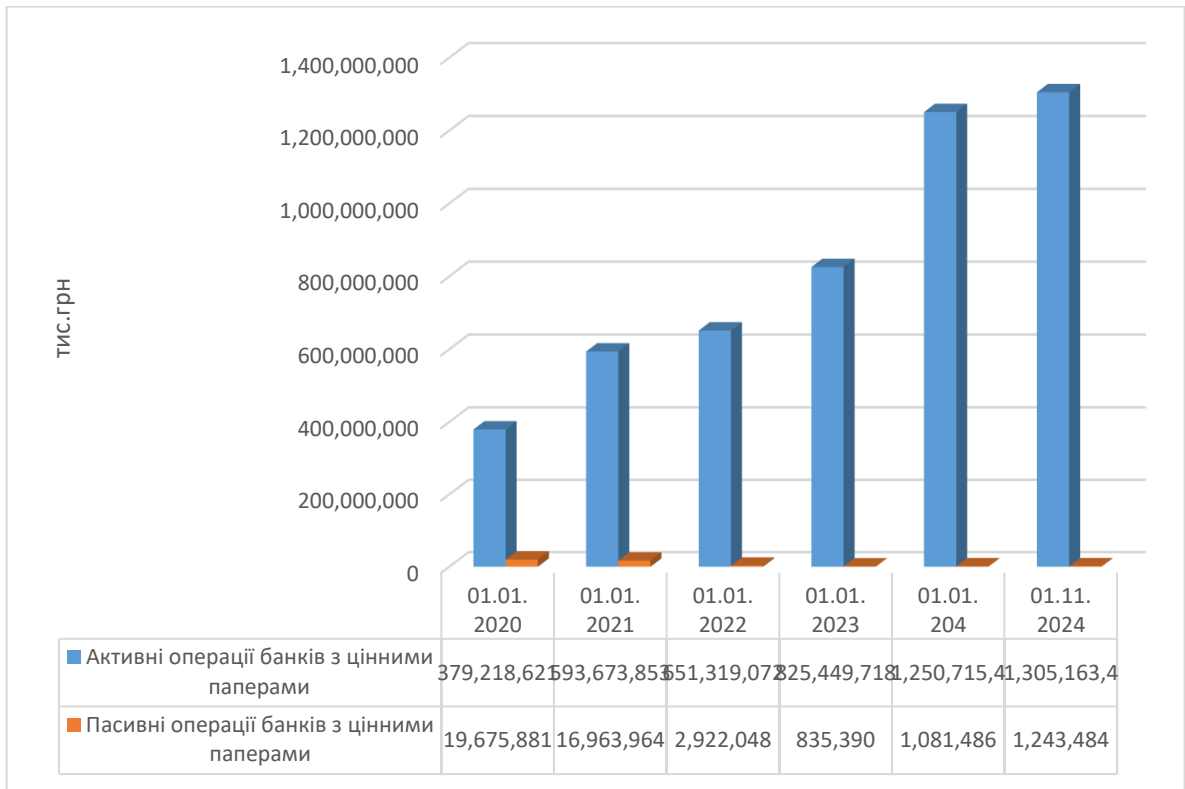

Рисунок 2.1 – Динаміка операції комерційних банків на ринку цінних паперів

Джерело: побудовано автором за [25]

млрд грн. Це свідчить про більш ніж триразове зростання обсягу активів за шість років.

Найбільше зростання спостерігалось у 2023–2024 роках. У 2023 році активи зросли з 825,4 млрд грн до 1 250,7 млрд грн (зростання майже на 51,5%). Це пов'язано зі зростанням активності банків на ринку цінних паперів. Проте у 2024 році темпи зростання уповільнилися (за 10 місяців збільшення лише на 4,35%).

2. Пасивні операції банків з цінними паперами характеризувалися тенденцією до скорочення і на відміну від активних операцій демонстрували значні коливання: у 2020 році їхній обсяг складав 19,7 млрд грн, що було найвищим значенням за весь період. Особливо суттєве зниження відбулося між 2021 і 2022 роками (з 16,96 млрд грн до 2,9 млрд грн), що свідчить про зменшення залучення банками коштів через емісію цінних паперів.

Загалом частка пасивних операцій у структурі банківських операцій із цінними паперами є мінімальною у порівнянні з активними операціями, рис. 2.2.

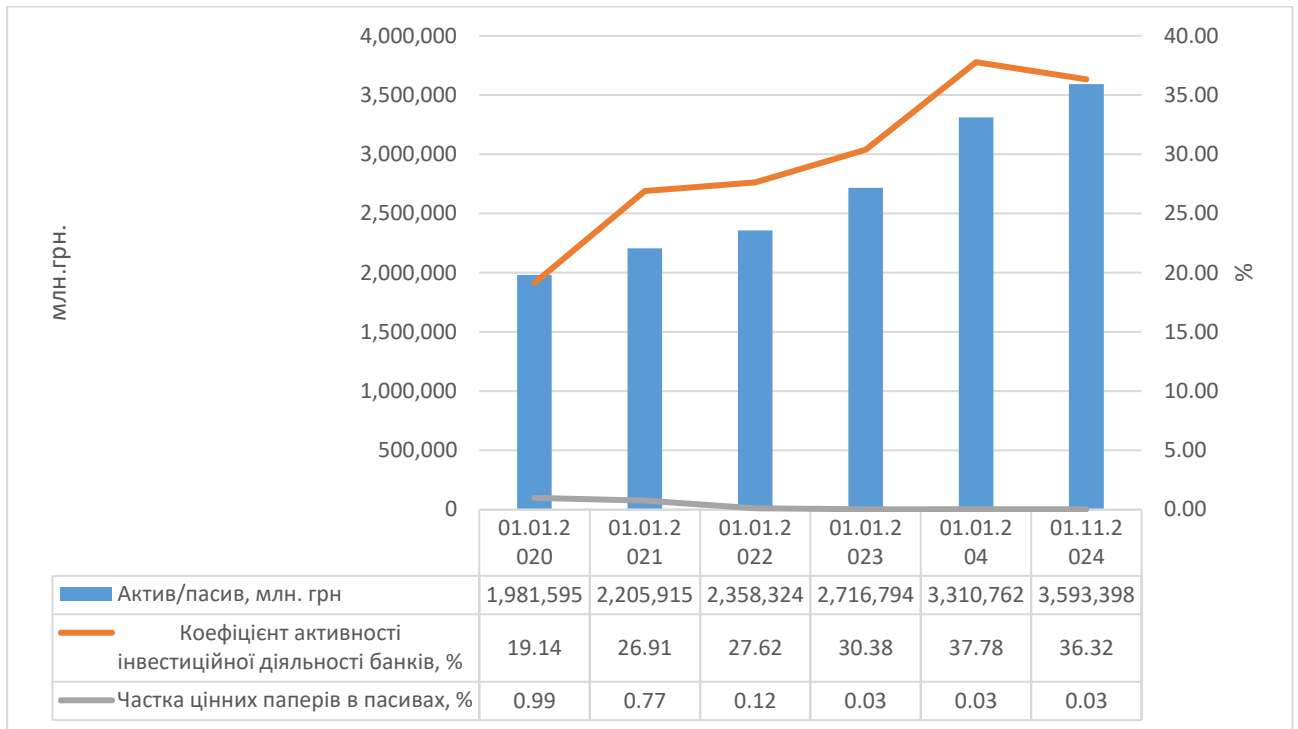

Рисунок 2.2 - Показники масштабів операцій з цінними паперами

Джерело: побудовано автором за [25]

Обсяг інвестиційних ресурсів банків на фондовому ринку визначається передусім розміром портфеля цінних паперів, який є ключовою частиною активів банку та вказує на його стратегію отримання доходу.

Коефіцієнт активності, що відображає частку інвестиційних операцій у структурі активів банків, демонструє позитивну динаміку: у 2020 році показник становив 19,14%, а у 2024 році він досягнув піку в 37,78%, хоча трохи зменшився до 36,32% у листопаді 2024 року. Таке зростання свідчить про значну увагу банків до інвестиційної діяльності, особливо у 2023 році, через збільшення доходності інструментів та обмеження кредитної активності.

Частка цінних паперів у пасивах банків залишається незначною, що вказує на низьку залежність банків від залучення коштів через випуск боргових зобов'язань та додаткової емісії акцій: у 2020 році показник становив 0,99%, після чого значно знизився до стабільного показника 0,03% у 2023–2024 роках. Це свідчить про переважне використання інших джерел фінансування банками, наприклад, депозитів клієнтів або міжбанківських кредитів.

Ці тенденції вказують на те, що банки поступово збільшують свою роль як активних учасників ринку цінних паперів, орієнтуючись на зростання доходів від інвестиційної діяльності та оптимізацію ризиків.

Проаналізуємо більш ґрунтовніше операції комерційних банків з цінними паперами з позиції емітента, табл. 2.1. Діяльність з емісії цінних паперів спрямована на акумулювання ресурсів для забезпечення ліквідності, фінансування інвестиційних програм або розширення операційної діяльності.

Таблиця 2.1 - Пасивні операції комерційних банків з цінними паперами

Показник, тис.грн.	Період					
	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.11.2024
Боргові цінні папери, емітовані банком	439 560	508 964	633 019	21 071	88 463	42 510
Акції	19 236 321	16 455 000	2 289 029	814 319	993 023	1 200 974
Всього пасивних операцій	19 675 881	16 963 964	2 922 048	835 390	1 081 486	1 243 484

Джерело: згруповано автором за [25]

Емісійні операції банків - це випуск власних цінних паперів. Банки можуть випускати власні цінні папери, такі як [26]:

- акції - з метою залучення коштів для створення або реструктуризації капіталу;
- облігації - для залучення боргового фінансування, тобто випускаються переважно для залучення додаткових коштів для проведення активних операцій;
- ощадні та депозитні сертифікати - як альтернативу традиційним депозитам, випускаються для фінансування банківських активів на певний період часу.

Загальна динаміка боргових цінних паперів демонструє значні коливання. Найбільший обсяг емісії був зафіксований у 2022 році – 633 019 тис. грн, що було пов'язано зі зростанням попиту на боргові інструменти банків. У наступні роки обсяг різко знизився: у 2023 році – 21 071 тис. грн, а в 2024 році (листопад) – 42 510 тис. грн., що свідчить про зменшення залежності банків від боргових цінних паперів як інструмента фінансування.

Обсяг акцій, що залучаються через пасивні операції, зазнав значних змін.

Комерційні банки в Україні здійснюють емісію власних акцій відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» [10], який встановлює, що банківські установи здійснюють емісію власних акцій відповідно до законодавства України про господарські товариства та цінні папери з урахуванням особливостей, визначених цим законом. Крім того, банк здійснює емісію своїх акцій у порядку, встановленому Законом України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [3]. Цей закон регулює діяльність на ринках капіталу, включаючи емісію та обіг цінних паперів. Відповідно до закону, банки не можуть випускати акції на пред'явника, а наявність збитків не є перешкодою для збільшення статутного капіталу банку.

Через кризу 2014–2015 рр. українським банкам потрібно було наростити статутний капітал, що привело до збільшення обсягів емісії акцій. Упродовж 2016-2019 років у банківському секторі України спостерігалися позитивні зміни. Банки, які не змогли забезпечити належний рівень капіталізації, були виведені з ринку або до них застосовувалися спеціальні заходи регулятора. У результаті на 01.01.2020 в Україні залишалося 75 банківських установ.

Водночас висока частка непрацюючих кредитів у портфелях вітчизняних банків створила необхідність збільшення регулятивного капіталу для покриття можливих ризиків. Ще одним інструментом оцінки стабільності банків стала перевірка якості активів та стрес-тестування, яке проводив Національний банк України. Результати цього аналізу, здійсненого у 2019 році, вказали на те, що у разі виникнення потенційної кризи 11 банків мали недостатній рівень капіталізації за базовим сценарієм, а за несприятливим сценарієм цей показник зріс до 18 банківських установ [27, с. 162-163].

Саме тому впродовж 2019-2020 року частина комерційних банків, табл. 2.2, провели додаткову емісію акцій або спрямували частину нерозподіленого прибутку на збільшення акціонерного капіталу банків шляхом збільшення номінальної вартості акцій.

Таблиця 2.2 – Комерційні банки, які зареєстрували емісію акцій у 2019-2020 роках, млрд грн

2019 рік		2020 рік	
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	0,001	АТ «Державний експортно-імпортний банк України»	6,840
АТ «АЛЬФА-БАНК»	16,546	АТ «ПУМБ»	4,781
АТ «СБЕРБАНК»	3,3	АТ «СБЕРБАНК»	4,3
ПАТ «Промінвестбанк»	0,008	АТ «ТАСКОМБАНК»	1,647
АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК»	0,331	ПАТ АБ «Південний»	1,640
АТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК»	0,057	ПАТ «Банк Восток»	0,769
		АТ «Акцент Банк»	0,778

Джерело: згруповано автором за [25; 28]

У 2019 році обсяг емісії акцій був найвищим – 19 236 321 тис. грн (табл. 2.1), найбільше збільшення статутного капіталу продемонстрував АТ "АЛЬФА-БАНК" (+16 546 492 тис. грн). Суттєве зростання також зафіксовано в АТ "СБЕРБАНК" (+3 300 000 тис. грн) та АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК" (+330 952 тис. грн).

Лідером емісії акцій у 2020 році став АТ «Державний експортно-імпортний банк України» із сукупним обсягом емісії за аналізований рік у 6,840 млрд грн. згідно з Постановою КМУ № 881 від 23.09.2020. З цією метою Мінфін випустив ОВДП на зазначену суму терміном на 15 років з прибутковістю 9,3% річних (в обмін на акції додаткової емісії) [29].

Після 2020 року спостерігався різкий спад до 2,2 млрд грн. Такі зміни зумовлені достатнім рівнем капіталізації банківської системи, що дозволило знизити потребу банків у додатковому залученні акціонерного капіталу. Досягнення стабільного рівня капіталізації стало результатом реформ, запроваджених НБУ, зокрема вимог до мінімального розміру статутного капіталу, проведення оцінки якості активів (AQR) та стрес-тестування банків [30].

Крім того, стабільна макроекономічна ситуація після 2020 року, відносно зниження кредитного ризику та повернення довіри до банківської системи сприяли тому, що банки змогли підтримувати свій капітал за рахунок прибутків, а не додаткової емісії акцій. Водночас банки у 2021 році переорієнтувалися на залучення коштів із ринку боргових зобов'язань, які мали нижчу вартість

порівняно з акціонерним капіталом, що також вплинуло на зниження обсягів емісії.

У майбутньому тенденція до скорочення емісії акцій може зберігатися за умови стабільності фінансової системи та відсутності макроекономічних потрясінь, але в разі погіршення умов або необхідності значного нарощення капіталу для покриття ризиків можливе повернення до активнішої емісії [31].

Отже, активні операції з цінними паперами залишаються основним фокусом діяльності банків, тоді як пасивні операції відіграють незначну роль і демонструють коливальну динаміку.

2.2 Аналіз інвестиційних операції банків з цінними паперами та їх ефективність

Інвестиційна діяльність банків на ринку цінних паперів охоплює операції з купівлі, продажу, утримання та управління портфелем фінансових інструментів. Банки використовують цей вид діяльності для збільшення прибутковості, забезпечення ліквідності, управління ризиками та виконання нормативних вимог [32].

Основні напрями інвестиційної діяльності банків:

1. Інвестування у державні цінні папери (ОВДП) - державні облігації є найбільш популярним інструментом завдяки низькому ризику, гарантованому урядом та використовуються банками як засіб забезпечення ліквідності, зокрема для рефінансування в НБУ [33].

2. Інвестиції в корпоративні облігації та акції - банки можуть інвестувати в корпоративні облігації, які мають вищу дохідність, але супроводжуються більшим ризиком. Операції з акціями, як правило, мають спекулятивний характер і проводяться переважно банками з досвідом роботи на фондових ринках [32].

3. Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю - ці інструменти включають ті, які переоцінюються на основі ринкової вартості.

Вони забезпечують можливість отримання додаткового доходу при зростанні ринку [34, с. 116-117].

4. Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю - Здебільшого включають облигації, які банки утримують до погашення. Це інструменти, орієнтовані на отримання стабільного доходу у вигляді купонів [34, с. 116-117].

5. Рефінансування через НБУ - банки активно використовують державні цінні папери як забезпечення для отримання кредитів у НБУ. Це важливий інструмент підтримання ліквідності, особливо в кризові періоди [35].

Проаналізуємо за даними НБУ динаміку портфеля цінних паперів комерційних банків України, табл. 2.3 та рис. 2.3.

Таблиця 2.3 - Портфель цінних паперів комерційних банків України

Показник, тис.грн.	Період					
	01.01. 2020	01.01. 2021	01.01. 2022	01.01. 2023	01.01. 2024	01.11. 2024
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інш. сукупний дохід	208 589 070	307 740 591	335 967 664	270 723 183	456 477 593	574 270 531
у т.ч. що рефінансуються НБУ	197 194 637	295 521 823	330 818 178	264 695 324	413 909 568	509 613 430
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	170 629 551	285 933 262	315 351 408	554 726 535	794 237 876	730 892 874
у т.ч. що рефінансуються НБУ	166 624 807	265 687 070	309 817 091	531 911 282	729 963 042	655 411 271
Портфель цінних паперів	379 218 621	593 673 853	651 319 072	825 449 718	1 250 715 469	1 305 163 405
з них ОВДП	334 283 085	518 604 192	546 066 611	483 146 784	653 989 504	814 798 852

Джерело: згруповано автором за [25]

Всього портфель цінних паперів зріс із 379 218 621 тис. грн у 2020 році до 1 305 163 405 тис. грн у 2024 році, що свідчить про значне нарощування банками своїх активів у цінних паперах. Основне зростання забезпечене збільшенням обсягів цінних паперів за амортизованою собівартістю.

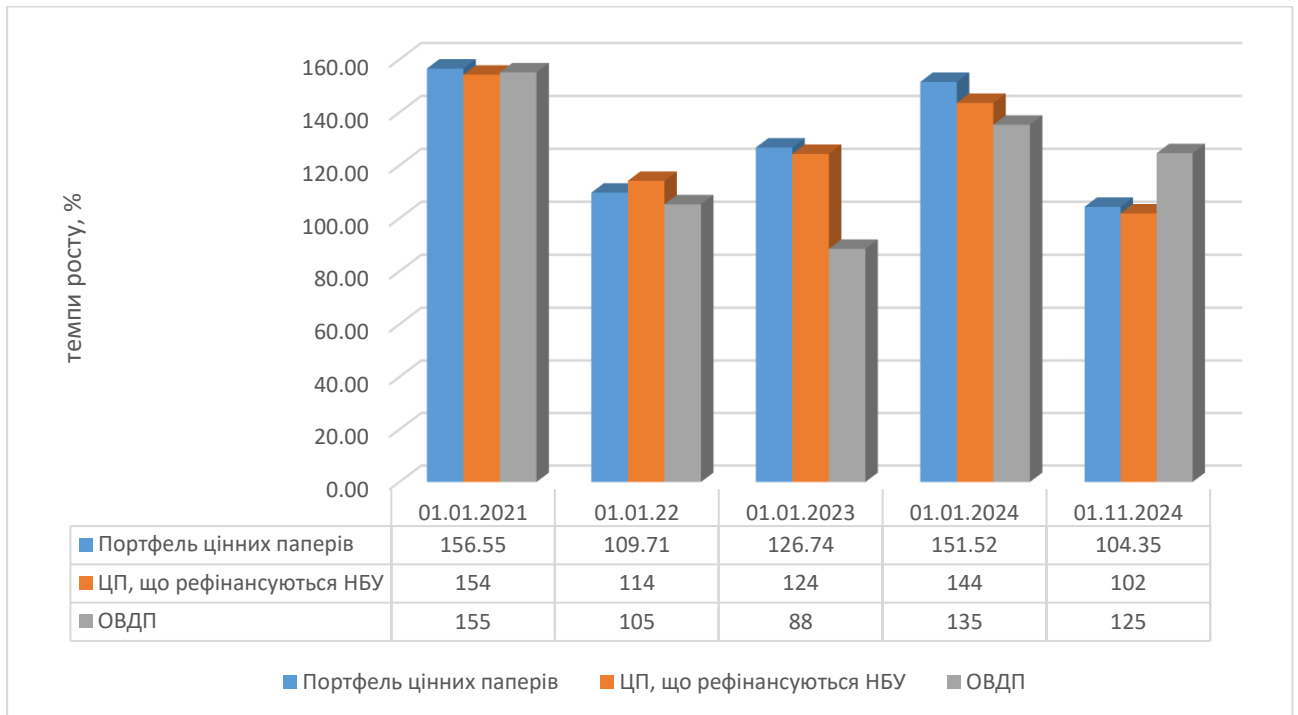

Рисунок 2.3 – Динаміка портфель цінних паперів комерційних банків України (порівняно з попереднім періодом)

Джерело: побудовано автором за [25]

Сукупний обсяг портфеля зріс у 3,44 рази за п'ять років, що свідчить про загальне підвищення активності банків на ринку цінних паперів, зокрема у сегменті державних облігацій.

Значні обсяги вкладень у портфелі банків в ОВДП свідчать про зосередженість на консервативних інструментах. Обсяг облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) у портфелі банків зріс із 334,3 млрд грн у 2020 році до 814,8 млрд грн у 2024 році. Проте у 2023 році спостерігався короткочасний спад обсягу ОВДП (до 483,1 млрд грн), що пов'язано зі зменшенням попиту та змінами в політиці банків.

Значну частку портфеля цінних паперів складають цінні папери, які використовуються банками для отримання рефінансування від НБУ. Їх обсяг зріс із 363,8 млрд грн у 2020 році до пікових 1 143,8 млрд грн у 2024 році, що свідчить про посилення залежності банків від підтримки ліквідності з боку Національного банку України.

Щоб зрозуміти особливості функціонування банків на фондовому ринку, необхідно детально проаналізувати сучасний стан розвитку операцій банків із цінними паперами, табл. 2.4.

Таблиця 2.4 - Стан розвитку операцій банків із цінними паперами комерційних банків України

Показник	Період					
	01.01. 2020	01.01. 2021	01.01. 2022	01.01. 2023	01.01. 2024	01.11. 2024
Питома вага ОВДП у портфелі ЦП банків, %	88,15	87,36	83,84	58,53	52,29	62,43
Питома вага ОВДП у сукупних активах банків, %	16,87	23,51	23,15	17,78	19,75	22,67
Питома вага ЦП, що рефінансуються НБУ у портфелі ЦП, %	95,94	94,53	98,36	96,51	91,46	89,26

Джерело: пораховано автором за [25]

Частка облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) є високою, становлячи 88,6% у 2020 році і поступово знижується до 52,294% у 2024 році, але до 01.11.2024 дещо відновлюється до 62,43%. Зменшення частки ОВДП свідчить про диверсифікацію портфеля банків, що позитивно впливає на зниження ризиків, пов'язаних із залежністю від державних зобов'язань ймовірно, через:

- диверсифікацію портфелів;
- підвищення привабливості інших фінансових інструментів [36].

Висока частка ОВДП на початку періоду свідчить про значну залежність банківської системи від державних боргових інструментів, а поступове зниження цієї частки свідчить про більш збалансований підхід до інвестування.

Зниження питомої ваги ОВДП може бути позитивним сигналом, оскільки банки знижують залежність від державного боргу. Водночас значна частка ОВДП до 2024 року залишається високою, вказуючи на обережність у стратегіях інвестування банків.

Тренд питомої ваги ОВДП у сукупних активах банків показав зростання показника з 16,87% у 2020 році до 23,51% у 2021 році, після чого він коливається на рівні 17,78–22,67%. Це означає, що банки активно використовують ОВДП як частину своїх активів для забезпечення стабільності та ліквідності.

У 2021 році банки збільшили обсяг інвестицій в ОВДП у структурі своїх активів через зростання дохідності цих інструментів та вимог щодо формування резервів. До кінця 2024 року відновлення частки ОВДП у активах до 22,67% свідчить про поступове повернення банків до державних облігацій через зростання їхньої ліквідності або стабільності.

З початком військової агресії в Україні уряд прийняв рішення про випуск окремого виду державних цінних паперів – воєнних ОВДП, чим значною мірою активізував цей ринок та участь у ньому банків. Для додаткової активізації цього ринку з початку 2023 р. НБУ дозволив банкам формувати до 50% своїх обов’язкових резервів за рахунок купівлі окремих видів ОВДП. Фактично у такий спосіб НБУ стимулює банки до придбання державних облігацій, наголошуючи на привілейованих цінних паперах, потрібних уряду [24].

Питома вага цінних паперів, що рефінансуються НБУ, у портфелі банків зберігалася на високому рівні, варіюючись між 89,26% і 98,36% упродовж 2020-2024 років. Максимальне значення (98,36%) спостерігалось у 2022 році, а мінімальне (89,26%) - у 2024 році.

Банки активно використовували рефінансування НБУ, що свідчить про значну залежність від цього інструменту для забезпечення ліквідності. Зменшення частки рефінансованих паперів до 2024 року вказує на покращення ліквідності банків та зміну регуляторної політики НБУ.

Операції з цінними паперами є важливим джерелом доходів для банків і інструментом управління ризиками. Ефективність таких операцій залежить від багатьох факторів, зокрема економічної ситуації в країні, умов ринку, регуляторного середовища та інвестиційних стратегій банків. Для аналізу фінансових результатів від операцій з цінними паперами можуть бути використані такі показники, як: доходи від операцій за цінними паперами; відрахування до резервів (чисте (збільшення) зменшення резервів під знецінення

цінних паперів); торговий результат (результат від операцій з фінансовими активами та зобов'язаннями), однак цей показник окрім результату по цінних паперах включає певні кредитні операції та фінансові зобов'язання, тому не може бути використаний безпосередньо [34, с. 117].

Аналіз доцільно проводити за такими показниками: коефіцієнт дохідності операцій з цінними паперами, дохідність операцій з цінними паперами на 1 грн активів, частка доходів від операцій з цінними паперами, табл. 2.5.

Таблиця 2.5 - Показники ефективності операцій комерційних банків з цінними паперами

Показник	Період					
	01.01. 2020	01.01. 2021	01.01. 2022	01.01. 2023	01.01. 2024	01.11. 2024
Загальні доходи, млн.грн.	243 102	250 171	273 863	357 549	446 804	420 653
Доходи від операцій з цінними паперами, тис. грн.	45 262 795	44 576 246	56 618 905	88 709 457	161 656 189	152 607 541
Коефіцієнт дохідності операцій з цінними паперами, %	11,94	7,51	8,69	10,75	12,93	11,69
Дохідність операцій з цінними паперами на 1 грн активів, %	2,28	2,02	2,40	3,27	4,88	4,25
Частка доходів від операцій з цінними паперами, %	18,62	17,82	20,67	24,81	36,18	36,28

Джерело: пораховано автором за [25; 37]

Впродовж аналізованого періоду спостерігається стабільне зростання загальних доходів банків. Вони збільшилися з 243,1 млрд грн (2020 рік) до 420,7 млрд грн (листопад 2024 року) або більше ніж в 1,7 рази. Це свідчить про розширення банківської діяльності. А доходи від операцій з цінними паперами зросли з 45,3 млрд грн (2020 рік) до 161,7 млрд грн (2024 рік) або більше ніж в 3,5 рази, що вказує на збільшення ролі операцій із цінними паперами в загальних доходах банків.

Коефіцієнт дохідності операцій із цінними паперами відображає здатність банків ефективно використовувати свої ресурси для отримання прибутків на ринку цінних паперів. Аналізуючи динаміку коефіцієнта дохідності, можна

зробити висновки про підвищення рівня прибутковості цих операцій, адже зростання показника з 7,51% у 2021 році до 12,93% у 2024 році свідчить про покращення інвестиційної стратегії банків.

Таке зростання може пов'язане з низкою факторів, зокрема [38; 39]:

1. Покращенням умов на ринку цінних паперів. Зростання дохідності свідчить про збільшення дохідних можливостей, наприклад, через високі процентні ставки за державними облігаціями (ОВДП) чи іншими фінансовими інструментами.

2. Оптимізацією портфеля цінних паперів. Збільшення інвестицій у більш дохідні активи, такі як цінні папери, що рефінансуються НБУ, забезпечило зростання коефіцієнта дохідності.

3. Підвищенням попиту на державні цінні папери. Банки активно інвестували в ОВДП, що забезпечувало стабільний дохід, з огляду на низький ризик та гарантовану ліквідність.

Зростання коефіцієнта також свідчить про ефективне управління ризиками банками, що сприяє збільшенню прибутків без значного нарощення витрат.

Дохідність операцій з цінними паперами на 1 грн активів є важливим показником ефективності використання банківських ресурсів для генерування доходів із ринку цінних паперів. Збільшення цього показника з 2,28% у 2020 році до 4,88% у 2024 році свідчить про поступове підвищення ефективності управління активами банків. Це зростання пов'язане з кількома ключовими факторами [38; 39]:

1. Зростанням обсягів інвестицій у високоприбуткові цінні папери. Банки активно інвестували в такі інструменти, як державні облігації (ОВДП), які в останні роки забезпечували стабільний і високий дохід завдяки зростанню ставок рефінансування та державних програм підтримки.

2. Зміною структури активів. Банки змогли скоротити частку низькодохідних активів на користь цінних паперів із вищою дохідністю, що позитивно позначилося на показниках.

3. Підвищенням ефективності управління інвестиційними портфелями. Оптимізація портфеля цінних паперів із врахуванням ринкових умов і ризиків дозволила банкам отримати більше доходів із кожної гривні активів.

Однак невелике зниження показника до 4,25% у листопаді 2024 року може свідчити про певні тимчасові зміни в структурі активів або скорочення доходів від операцій із цінними паперами.

Загалом зростання показника за весь період демонструє, що ринок цінних паперів стає важливим джерелом доходів і ефективним інструментом у стратегії банків щодо управління своїми активами.

Частка доходів від операцій з цінними паперами показує, яку частку у загальній структурі доходів банку становлять доходи від операцій із цінними паперами. Показник зріс з 18,62% (2020 рік) до 36,18% (2024 рік), що вказує на посилення значення цінних паперів у загальній бізнес-моделі банків. У листопаді 2024 року частка стабілізувалася на рівні 36,28%, що демонструє стійкий внесок доходів від цінних паперів у загальні доходи.

Оцінка цінних паперів у банківській системі регулюється нормативами, які забезпечують контроль за ризиками, ліквідністю та капіталізацією банку. Основними нормативами, які банки використовують для оцінки цінних паперів, є [40; 41]:

1. Норматив ліквідності:

- LCR (Liquidity Coverage Ratio) — норматив короткострокової ліквідності. Цінні папери, особливо державні (ОВДП), враховуються у складі високоякісних ліквідних активів, що необхідні для покриття відтоку коштів протягом 30 днів.

- NSFR (Net Stable Funding Ratio) — норматив довгострокової ліквідності. Визначає, чи є у банку стабільні джерела фінансування для довгострокових операцій, зокрема інвестицій у цінні папери.

2. Нормативи кредитного ризику - банки зобов'язані оцінювати кредитний ризик емітентів цінних паперів, наприклад, корпоративних облігацій. Ризик впливає на вагу ризику, що використовується при розрахунку нормативів достатності капіталу (норматив H2).

3. Норматив достатності капіталу (Н2) - вимірює рівень покриття банківських активів, у тому числі цінних паперів, власним капіталом. Цінні папери з різним ступенем ризику мають різну вагу ризику (наприклад, державні цінні папери мають вагу ризику 0%).

4. Нормативи інвестування (Н11, Н12)

- Н11 — максимальний обсяг інвестицій в одного контрагента (наприклад, емітента цінних паперів), який обмежує ризики концентрації.

- Н12 — сукупний обсяг інвестицій у цінні папери (з урахуванням їх ризикованості), що дозволяє регулювати загальний рівень інвестицій банку.

Ці нормативи є ключовими для забезпечення стабільності банківської системи та ефективного управління інвестиційними портфелями банків.

Низькі значення нормативів Н11 та Н12 банківських установ, а саме майже на рівні 0 [42], вказують не на суттєві проблеми в інвестиційній діяльності банківської системи, а на специфіку її стратегії.

Норматив Н11 визначає максимально допустимий обсяг інвестицій банку в цінні папери одного емітента (не більше 15% регулятивного капіталу). Нульове значення означає фокус на державні цінні папери (ОВДП). ОВДП мають вагу ризику 0%, тому не враховуються для нормативу Н11.

Норматив Н12 обмежує інвестиції банку в цінні папери до рівня 60% від регулятивного капіталу. Незначне значення Н12 (0,11 % станом на 01.12.2024 року [42]) свідчить про те, що сума інвестування банку в цінні папери становить лише 0,11 % від регулятивного капіталу, що значно нижче максимально дозволеного рівня (60 %). Таке значення нормативу демонструє значно обмежену участь банківської системи в інвестиціях на ринку цінних паперів, що, з одного боку, мінімізує інвестиційні ризики, а з іншого - може свідчити про втрату потенційних доходів у разі сприятливої ринкової ситуації [43].

У сукупності ці показники демонструють, що операції із цінними паперами відіграють все більш важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності банків і створенні нових можливостей для зростання їх доходності.

2.3 Операції з цінними паперами АТ КБ «Приватбанк»

АТ КБ «ПриватБанк» - найбільший банк України, який на 2024 рік продовжує зберігати провідну позицію у фінансовій системі країни. Він залишається державним після націоналізації у 2016 році, підтримуючи стратегічний статус для економіки. Основними напрямками діяльності банку є роздрібні банківські послуги, споживче кредитування, а також обслуговування малого і середнього бізнесу [44].

У 2024 році банк зосередився на впровадженні нових сервісів, зокрема «розумних» накопичень, донатів через платформу «Конверти» та програми лояльності «Привіт». Також продовжувалося активне кредитування споживчого сегменту, зокрема через програми «Оселя» та автокредитування. За 2023 рік кредитний портфель банку зріс на 40%, а загальний чистий кредитний портфель у роздрібному сегменті збільшився на 17 млрд грн.

На початку 2024 року АТ КБ «ПриватБанк» звітував про чистий прибуток у розмірі 13,86 млрд грн за перший квартал, що свідчить про стійкість його операцій навіть в умовах війни. Основними джерелами прибутків є кредитування, інвестиції в державні облігації (ОВДП), а також доходи від переоцінки валютних операцій [45].

АТ КБ «ПриватБанк» також активно підтримує цифровізацію та інновації, що робить його одним із найбільш технологічно розвинених банків в Україні.

ПриватБанк має низку ліцензій, що дозволяють йому здійснювати операції з цінними паперами. Згідно з інформацією, опублікованою НБУ, банк володіє такими ліцензіями [46]:

1. Банківська ліцензія №22, видана 4 грудня 2001 року, яка надає право на:
 - Організацію купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів.
 - Здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг).
 - Здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб.
 - Депозитарну діяльність зберігача цінних паперів.

- Діяльність з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

2. Дозвіл №22-2, виданий 29 липня 2009 року, що розширює перелік операцій, зокрема:

- Довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами.

- Операції з інструментами грошового ринку.

- Операції з інструментами, що базуються на обмінних курсах та відсотках.

- Операції з фінансовими ф'ючерсами та опціонами.

У березні 2019 року АТ КБ «ПриватБанк» отримав ліцензію на здійснення операцій з цінними паперами, яка дозволяє банку розширити спектр своїх послуг у сфері інвестиційних продуктів, включаючи можливості для своїх клієнтів торгувати акціями, облігаціями та іншими фінансовими інструментами через банк. ПриватБанк тепер має можливість самостійно здійснювати операції з цінними паперами на фондовому ринку без залучення третіх осіб. Це значно полегшує доступ клієнтів до інвестиційних продуктів і підвищує їхню гнучкість у управлінні фінансовими активами. Це нововведення є частиною стратегії банку щодо посилення своїх позицій на ринку фінансових послуг і забезпечення більш широкого доступу до інвестиційних можливостей для своїх клієнтів [47].

У лютому 2021 року АТ КБ «ПриватБанк» запустив нову послугу з операцій з цінними паперами через свій додаток SmartID. Це нововведення дозволяє клієнтам банку здійснювати операції з цінними паперами безпосередньо через мобільний додаток. Послуга включає можливість купівлі та продажу цінних паперів, а також моніторинг їхнього стану і ринку. Клієнти можуть здійснювати операції з акціями, облігаціями та іншими фінансовими інструментами без необхідності звернення до брокера або інших третіх осіб. Це робить процес управління інвестиціями більш зручним і доступним, дозволяючи клієнтам управляти своїм портфелем цінних паперів безпосередньо з мобільного телефону. Ця нова функція підвищує ефективність роботи банку з інвестиційними продуктами і покращує досвід клієнтів завдяки простоті і швидкості здійснення фінансових операцій через SmartID [48].

Крім того, АТ КБ «ПриватБанк» надає послуги з купівлі-продажу облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) через вебверсію Приват24, що дозволяє клієнтам відкривати рахунки в цінних паперах, перевіряти свій портфель ОВДП, купувати облігації та, в разі потреби, достроково їх продавати [49].

Ці види операцій дозволяють АТ КБ «ПриватБанк» посилювати свою позицію на фінансовому ринку, залучати додаткові ресурси та підвищувати прибутковість завдяки активній роботі з цінними паперами, табл. 2.6.

Таблиця 2.6 - Портфель цінних паперів АТ КБ «ПриватБанк» та його дохідність

Показник, млн.грн.	Період				
	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024
Інвестиційні цінні папери в т.ч.	152 157	221 661	222 277	239 752	271 847
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	84 680	100 750	93 096	95 716	100 376
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	66 602	119 196	129 074	143 920	171 471
- за амортизованою собівартістю	875	1715	107	116	0
Загальна сума активів	309 723	382 525	401 296	540 596	680 008
Процентні доходи від інвестиційних цінних паперів за СВІСД	6 791	7 194	9 596	12 712	17 879
Процентні доходи від інвестиційних цінних паперів за СВІЗ	4 441	4 453	4440	4 440	4 440
Всього процентних доходів	33 841	33 563	35 854	43 686	66 238

Джерело: згруповано автором за [50]

Зростання загального обсягу інвестиційних цінних паперів за 4 роки склало 119 690 млн. грн або 78,6%, що є свідченням нарощення банком вкладень у цінні папери, як інструменту для отримання стабільних доходів.

Категорія інвестицій в цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через прибуток чи збиток, демонструє помірну стабільність з невеликими коливаннями, що вказує на сталість вкладень у високоризикові або короткострокові інструменти.

До даної групи цінних паперів належать торгові цінні папери, які придбані для перепродажу у найближчий час або для отримання прибутку від

короткострокових коливань ціни; похідні фінансові інструменти, вартість яких залежить від базового активу та цінні папери, які банк класифікує як «утримувані для продажу».

Основне зростання інвестиційного портфеля відбулося за рахунок інвестицій в цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, що свідчить про переорієнтацію банку на безпечніші, довгострокові інструменти з надійним доходом. Впродовж аналізованого періоду вкладення в них зросли майже в 3 рази.

Інвестиції в цінні папери за амортизованою собівартістю займали незначну частку в структурі портфеля цінних паперів. Починаючи з 2022 року АТ КБ «ПриватБанк» практично відмовився від інвестицій за амортизованою собівартістю через їхню низьку прибутковість та обмежену привабливість.

Структура інвестиційного портфеля АТ КБ «ПриватБанк» подана на рис. 2.4.

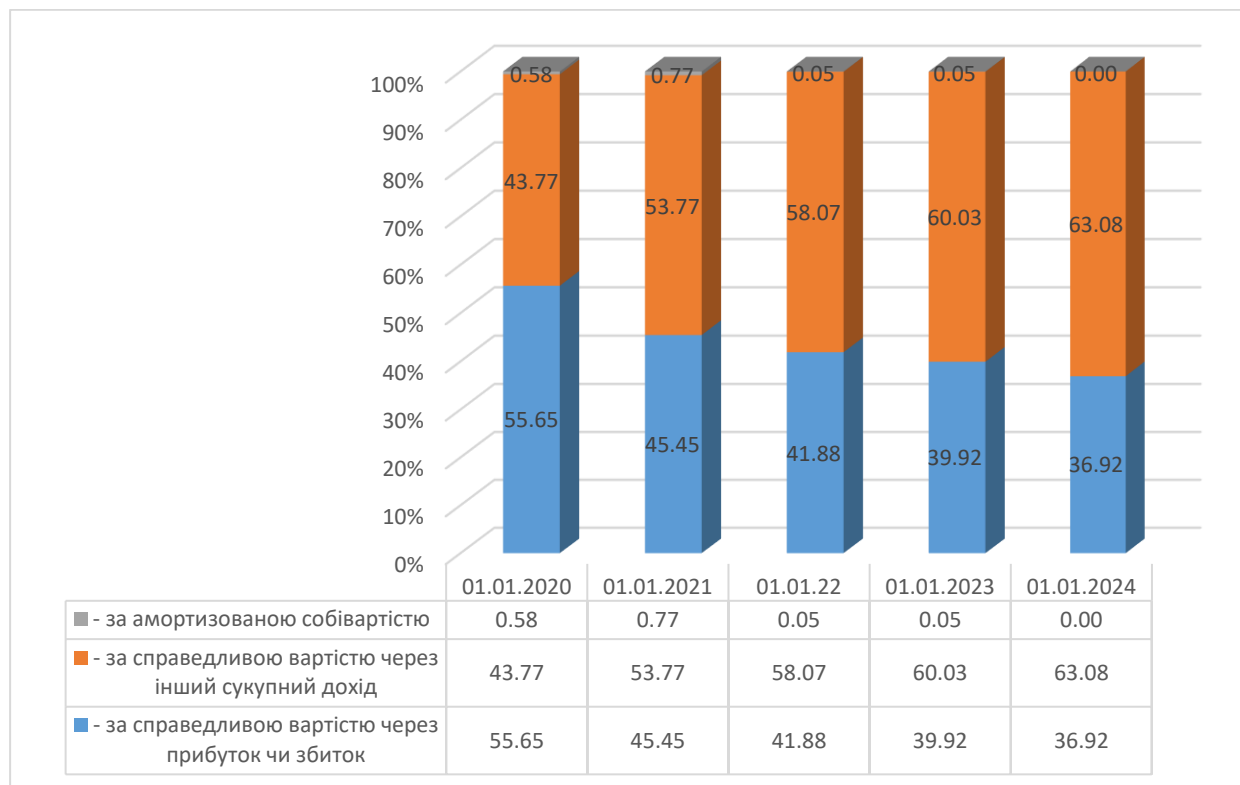

Рисунок 2.4 - Структура інвестиційного портфеля АТ КБ «ПриватБанк»

Таким чином, банк змістив акцент на більш довгострокові й менш ризикові інструменти (категорія інвестицій в цінні папери через інший сукупний дохід),

оскільки частка інвестиції в цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через прибуток чи збиток мала спадний тренд. Цінні папери цієї категорії мають більший ризик, але водночас можуть принести вищий прибуток за рахунок зростання їх ринкової вартості.

За даними табл. 2.7 визначимо інвестиційну активність досліджуваного банку, рис. 2.5.

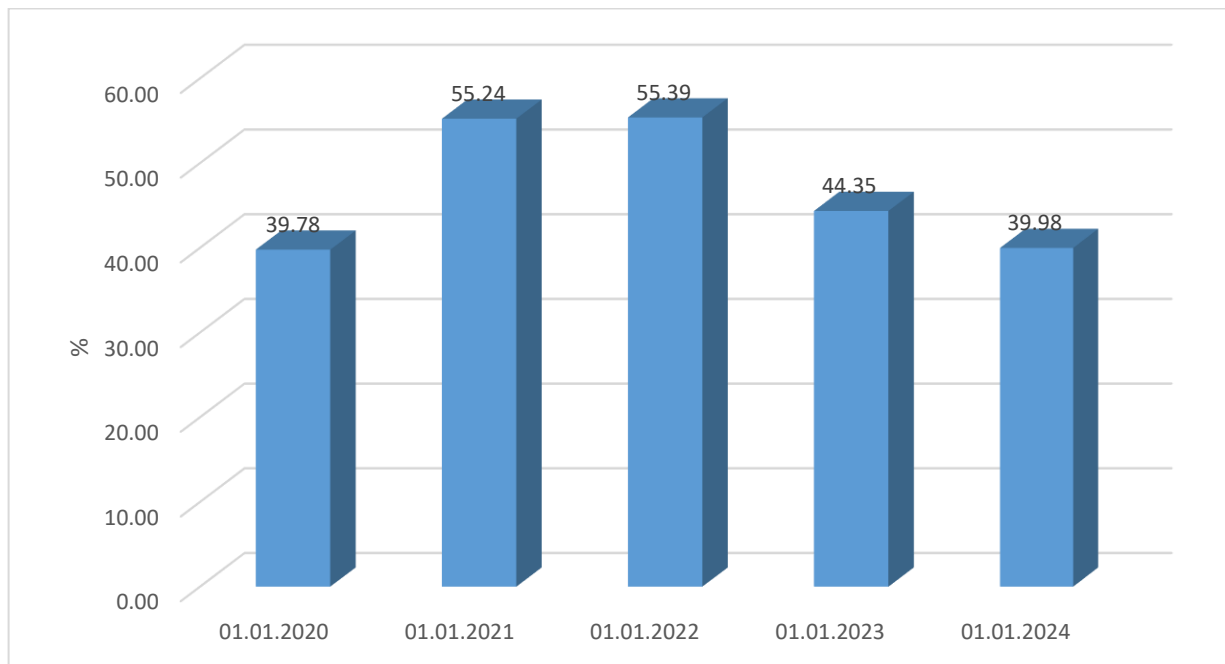

Рисунок 2.5 – Динаміка інвестиційної активності АТ КБ «ПриватБанк»

За даними фінансової звітності АТ КБ «ПриватБанк» [50] встановлено, що найбільшою за величиною складовою активу є інвестиції в цінні папери, що говорить про активну інвестиційну діяльність.

Першою за величиною складовою активу АТ КБ «ПриватБанк» є інвестиції в цінні папери, що говорить про активну інвестиційну діяльність. Портфель інвестиційних цінних паперів досліджуваного більше ніж в 2 рази перевищує рівень кредитної активності.

Впродовж 2020 року інвестиційна активність зростає з 39,78% до 55,24% за рахунок активізації щодо купівлі банком середньострокових державні боргові цінні папери як в іноземній так і в національній валюті з терміном погашення в 2022 та 2023 роках. Наступний 2021 рік характеризувався стабільним рівнем інвестиційної активності, без значних коливань. Впродовж 2022 року

спостерігається зниження до інвестиційної активності до 44,35% (падіння на 20% порівняно з попереднім періодом), що спричинене не скороченням інвестиційних потоків, а нарощенням активів за рахунок грошових коштів. Станом на 01.01.2024 значення аналізованого показника склало 39,98%, повернувшись майже до рівня 2020 року - загальна інвестиційна активність в останньому аналізованому періоді мала тенденцію до спадання за рахунок нарощення кредитування.

При визначення частки інвестиційного портфеля в загальній величині активів банківської установи, потрібно звернути увагу на його якість, табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Структура портфеля цінних паперів АТ КБ «ПриватБанк» у 2022-2023 роках

Цінні папери, млн.грн.	31 грудня 2022 року			31 грудня 2023 року		
	Балансова вартість	% річних	Строк погашення	Балансова вартість	% річних	Строк погашення
Довгострокові держ.боргові цінні папери з вбудо- ваним опціоном	95 716	6,00	вересень 2028 - січень 2032	100 376	6,00	вересень 2028 - січень 2032
Всього інвест. ЦП за СВІЗ	95 716			100 376		
Довгострокові державні боргові цінні папери	46 159	8,91- 30,00	серпень 2023 - грудень 2032	45 327	8,91 - 30,00	жовтень 2024 - грудень 2032
Середньострокові державні боргові цінні папери	29 859	10,29- 27,00	лютий 2023 - травень 2026	56 666	12,45 - 23,00	лютий 2024 - лютий 2027
Середньострокові валютні державні боргові цінні папери	17 921	3,74- 5,06	березень 2023 - жовтень 2023	1 405	4,73	січень 2025
Короткострокові державні боргові цінні папери	28 094	10,20- 22,29	січень 2023 - липень 2023	25 635	16,96 - 18,42	травень 2024 - листопад 2024
Короткострокові валютні державні боргові цінні папери	21 887	3,03- 4,31	травень 2023 - червень 2023	42 438	3,16 - 5,06	лютий 2024 - листопад 2024
Всього інвестиц. ЦП за СВІСД	143 920			171 471		

Джерело: згруповано автором за [50]

Якщо відмічено зростання обсягу портфеля цінних паперів і його частки в загальній величині активів банку за рахунок високоліквідних державних цінних паперів, то це свідчить про покращення диверсифікованості активних операцій банку і зниження рівня ризикованості банківської діяльності. Проте якщо величина портфеля цінних паперів зростає за рахунок високо ризикових корпоративних цінних паперів, то це навпаки зумовлює зниження якості активів банку і підвищення ризикованості банку [34].

За даним табл. 2.7 встановлено, що інвестиційний портфель досліджуваного банку сформовано виключно за рахунок державних цінних паперів різних термінів.

Інвестиційна діяльність банків обмежується нормативами інвестування відповідно до Постанови НБУ № 368 «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [51]: Н11 та Н12. За даними НБУ [52] встановлено, що їх значення в досліджуваного банку рівні 0, що свідчить про те, що і інвестиційному портфелі АТ КБ «ПриватБанк» відсутні корпоративні цінні папери, які мають високий рівень ризику.

Проведемо за даними табл. 2.6 аналіз доходів від операцій з цінними паперами АТ КБ «ПриватБанк», рис. 2.6.

Сукупні доходи від операцій з цінними паперами досліджуваного банку мали зростаючий тренд і за 4 аналізовані роки зросли майже в 2 рази – на 11 087 млн. грн., що зумовлено виключно динамікою процентних доходів, отриманих від інвестиційних цінних паперів, які розраховані на основі середньозваженої ставки дохідності за певний період (СВІСД), оскільки доходи від інвестиційних цінних паперів, які враховують середньозважену прибутковість у контексті фінансових зобов'язань або цільового портфеля інвестора (СВПЗ), були на одному рівні.

Відносні показники ефективності операцій з цінними паперами досліджуваного банку подано в таблиці 2.8.

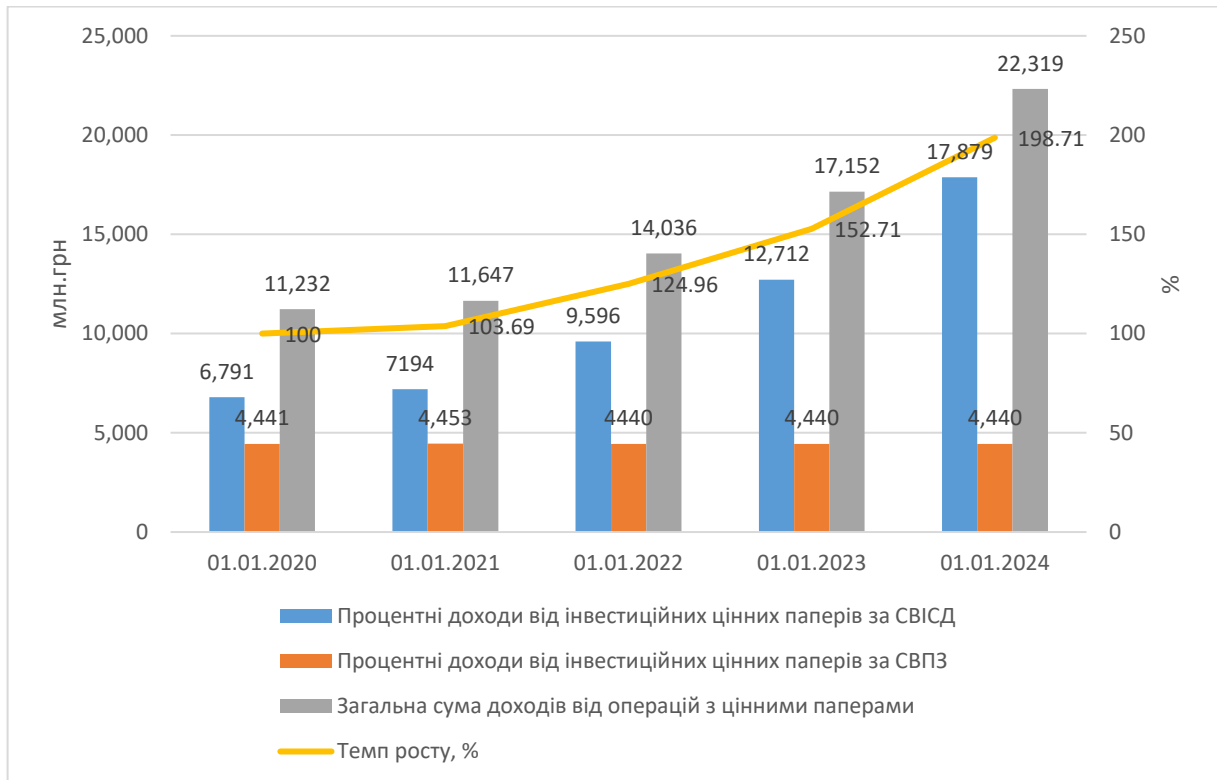

Рисунок 2.6 – Динаміка доходів від операцій з цінними паперами
АТ КБ «ПриватБанк»

Таблиця 2.8 - Показники ефективності операцій АТ КБ «ПриватБанк» з цінними паперами

Показник	Період				
	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024
Коефіцієнт дохідності операцій з цінними паперами, %	7,38	5,25	6,31	7,15	8,21
Дохідність операцій з цінними паперами на 1 грн активів, %	3,63	3,04	3,50	3,17	3,28
Частка процентних доходів від операцій з цінними паперами, %	33,19	34,70	39,15	39,26	33,70

Джерело: пороховано автором за [50]

Коефіцієнт дохідності операцій з цінними паперами, який показує рівень прибутковості операцій з цінними паперами, відображає, наскільки ефективно комерційний банк отримує дохід від інвестицій у цінні папери. Якщо на початок 2020 року на 1 грн інвестицій в цінні папери банк отримував 7,38 коп доходу, то в наступному році дохідність скоротилась до 5,25 коп. Після спаду у 2021 році банківська установа покращила ефективність операцій з цінними паперами, що

свідчить про зростання прибутковості вкладень у цінні папери. Зростання показника з 5,25% у 2021 році до 8,21% у 2024 році свідчить про покращення інвестиційної стратегії банків.

Щодо дохідності операцій з цінними паперами на 1 грн активів, то коефіцієнт має коливальну динаміку зі схильністю до стабілізації на рівні близько 3,2–3,5%. Це свідчить про те, що вкладення АТ КБ «ПриватБанк» у цінні папери мають відносно стабільну дохідність, але з деякими періодичними коливаннями.

За даними таблиці 2.8 встановлено, що доходи від операцій з цінними паперами становлять 33-39% процентних доходів, хоча обсяги даних операцій більше ніж в 2 рази перевищують обсяги кредитної діяльності.

Отже, АТ КБ «ПриватБанк» демонструє стабільність і ефективність у своїй інвестиційній діяльності з цінними паперами. Банк збільшує обсяги вкладень, оптимізує структуру портфеля та забезпечує стабільну дохідність. Зростання показників дохідності свідчить про високий рівень управління портфелем і адаптацію до змін на фінансових ринках. Разом із тим, спостерігається прагнення до диверсифікації джерел доходів і балансування між ризиками та прибутковістю.

Висновки до розділу 2

1. Відмічено зростання активності банків на ринку цінних паперів, оскільки активні операції мають тенденцію до стабільного зростання, що свідчить про збільшення інвестицій банків у цінні папери з метою отримання доходу. Підвищення коефіцієнта активності інвестиційної діяльності банків підтверджує зростання ролі цінних паперів у портфелях фінансових установ.

Проте низькі показники пасивних операцій з цінними паперами свідчать про обережний підхід банків до залучення коштів через цінні папери, що дозволяє зменшити фінансові ризики. Низька частка цінних паперів у пасивах свідчить про незначну залежність банків від ринку боргових інструментів як джерела залучення коштів, а зростання операцій з акціями у структурі пасивів у

2019-2020 роках свідчить про більший акцент на залученні капіталу через емісію акцій, що було пов'язано зі спробами зміцнити капіталізацію банків.

2. Інвестиційна діяльність банків демонструє стабільне зростання, що свідчить про важливість ринку цінних паперів як джерела доходів та інструмента управління ліквідністю. ОВДП залишаються основною складовою портфеля, що вказує на перевагу державних боргових зобов'язань як надійного інструмента для банківських інвестицій. Протягом аналізованого періоду спостерігається загальне зростання обсягу цінних паперів, що рефінансуються НБУ. Проте у 2024 році частка таких цінних паперів у загальному портфелі трохи знизилася, що свідчить про поступове зменшення ролі НБУ у фінансуванні банків.

Операції з цінними паперами стали одним із основних джерел доходів для банківської системи України, що свідчить про важливу роль ринку цінних паперів у реалізації фінансових стратегій банків. Загальна динаміка відображає підвищення ефективності інвестиційної діяльності в цьому сегменті.

3. АТ КБ «ПриватБанк» має всі необхідні ліцензії для здійснення широкого спектра операцій з цінними паперами, що забезпечує його клієнтам доступ до різноманітних інвестиційних інструментів. Загальна сума інвестицій у цінні папери постійно зростала, що свідчить про активну інвестиційну стратегію банку. Основне зростання забезпечили вкладення за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, інвестиції за амортизованою собівартістю повністю зникли до 2024 року, а категорія цінних паперів "за справедливою вартістю через прибуток чи збиток" демонструє помірну стабільність, без суттєвих змін. Період 2020-2022 років характеризувався зростанням та стабільністю інвестиційної активності, а у 2023-2024 роках відбулося значне зниження інвестиційної активності за рахунок нарощення кредитної. Рівень коефіцієнта доходності операцій з цінними паперами покращився після спаду у 2021 році та досягнув максимуму у 2024 році (8,21%); доходність на 1 грн активів залишається стабільною з незначними коливаннями на рівні 3,2–3,5%, а частка процентних доходів від операцій з цінними паперами була на рівні 33-39%. Загалом АТ КБ «ПриватБанк» демонструє ефективність і стабільність операцій з цінними паперами, особливо у період 2022–2024 років.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

3.1 Пропозиції щодо вдосконалення операцій комерційних банків з цінними паперами

Аналіз операції комерційних банків з цінними паперами показав, що банківські установи є активними учасниками ринку цінних паперів, що підтверджено зростаючою динамікою обсягів інвестиційного портфеля і часткою інвестицій в цінні папери в складі активів, та здійснюють широкий спектр операцій із ними включаючи торгівлю цінними паперами, андеррайтинг, зберігання цінних паперів та інші операції. Загалом можна відзначити позитивну динаміку в діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів.

Однак є низка проблем та негативних факторів, які уповільнюють розвиток цього напрямку їхньої діяльності, тому виникає необхідність у розробці шляхів для їх подолання.

Незважаючи на те, що банкам належить вагоме місце в інвестиційному процесі, практика функціонування вітчизняного ринку цінних паперів свідчить про недостатню активність комерційних банків як інвесторів цього ринку щодо цінних паперів суб'єктів господарювання [53, с. 148].

На основі аналізу нормативів інвестування Н11 та Н12 встановлено, що комерційні банки майже не вкладають кошти в корпоративні цінні папери, а виключно в державні цінні папери, тобто структура інвестиційних портфелів не є виваженою, табл. 3.1.

Комерційні банки і в довоєнний період майже не здійснювали інвестиції в корпоративні цінні папери, що підтверджується низькими значеннями нормативів інвестування. Лише в АТ "МОТОР-БАНК" та АТ "ОКСІ БАНК" значення були більшими ніж 1 %.

Таблиця 3.1 – Нормативи інвестування комерційних банків України
Н11/Н12

Назва банку	01.01.2020	01.01.2022	01.01.2024	01.12.2024
АТ "Укресімбанк"	0,03/0,22	0,02/0,19	0,05/0,05	0,07/0,45
АТ "БАНК АЛЬЯНС"	0	0	0,02/0,02	0,02/0,02
АТ "Райффайзен Банк"	0,8/0,84	0,8/0,84	0,01/0,01	0,01/0,02
Полікомбанк	0,72/1,33	0,72/1,33	0,52/0,52	0,53/0,98
АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"	0,9/1,28	0,28/0,34	0,24/0,29	0,25/0,34
АТ "ОКСІ БАНК"	0	1,86/1,86	0	1,78
ПАТ "МТБ БАНК"	0,37/0,55	0,17/0,18	0	0,08/0,08
АТ "ПУМБ"	0,17/0,21	0,12/0,15	0	0,04/0,03
АТ "БАНК "ГРАНТ"	0,36/0,65	0,33/0,54	0,29/0,29	0
АТ "КОМІНБАНК"	0	0	0,01/0,01	0,01/0,01
АБ "УКРГАЗБАНК"	0,05/0,1	0,05/0,1	0,06/0,12	0,02/0,03
АТ "ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	0,04/0,04	0,03/0,03	0,04/0,04	0,08/0,08
АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	0,03/0,04	0,03/0,05	0,02/0,02	0,02/0,03
ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК"	0,02/0,02	0	0,01/0,01	0,01/0,01
АТ "МОТОР-БАНК"	3,94/7,45	3,94/7,45	0	4/7,57

Джерело: згруповано автором за [52]

Незначні обсяги вкладень комерційних банків у фондові інструменти можна пояснити зваженою політикою їх керівництва щодо вкладень у цінні папери та недостатнім розвитком вітчизняного фондового ринку. Така позиція банків з одного боку гальмує розвиток українського ринку цінних паперів, а з іншого – обмежує доходи від операцій із цінними паперами [54, с. 34].

Крім того це також пов'язано з [53, с. 147]:

- недостатнім рівнем розвитку ринку цінних паперів в Україні;
- недостатньою привабливістю цінних паперів українських емітентів та відсутністю гарантій стосовно отримання дивідендів за ними через непрозорість структури власності більшості акціонерних компаній;
- високим рівнем інфляції;
- негативною економічною ситуацією в Україні.

Борисова Л. Є. та Мамуненко М. С. [55, с. 39] вважають, що комерційні банки могли б активізувати розвиток ринку облігацій підприємств виступаючи посередниками в даних операціях та зменшуючи недовіру до емітентів облігацій.

Необхідним є дослідження наявних альтернативних інструментів для здійснення інвестування, які пропонує фондовий ринок України через фондові майданчики ("Українська біржа", "ПФТС" та "ПЕРСПЕКТИВА") з урахуванням строковості укладених контрактів (наразі майже 100% займають спотові угоди, значно менше представлені угоди РЕПО, а строкові угоди майже відсутні). Аналіз строковості дозволить зрозуміти проблеми з низькою активністю операцій з похідними фінансовими інструментами [34].

Крім того покращення якості операцій банків із цінними паперами можна досягти за рахунок залучення в інвестиційний портфель цінних паперів іноземних емітентів.

Тому комерційним банкам необхідно диверсифікувати портфель цінних паперів за рахунок [34; 55; 56]:

- розширення структури портфеля шляхом залучення різних типів цінних паперів, таких як корпоративні облігації, акції, інвестиційні сертифікати, для зниження ризиків та підвищення прибутковості;

- інвестицій в іноземні цінні папери шляхом використання міжнародних ринків для доступу до цінних паперів з більшою дохідністю та меншою волатильністю;

- обліку галузевих трендів шляхом інвестування в цінні папери секторів економіки, що демонструють зростання, наприклад, ІТ, відновлювальні джерела енергії, технології.

При розробці інвестиційного портфеля цінних паперів комерційним банкам доцільно застосовувати сучасні інструменти, а саме:

- фінансові технології (FinTech) щодо використання алгоритмічної торгівлі, автоматизованих платформ для управління портфелем та інструментів прогнозування;

- моделі оцінки кредитного, ринкового та ліквідного ризиків з використанням штучного інтелекту та великих даних для здійснення регулярного аналізу ризиків;
- сучасні інформаційні платформи для моніторингу ринку, тобто своєчасного виявлення можливостей та ризиків на ринку цінних паперів;
- деривативи, тобто торгівля опціонами, ф'ючерсами та свопами для хеджування ризиків та диверсифікації доходів;
- структуровані продукти – проаонувати інвесторам складні фінансові інструменти, такі як забезпечені облігації чи сек'юритизовані кредити;
- блокчейн і токенизація - інвестування в цифрові цінні папери, що дозволить знижувати витрати на операції та підвищувати прозорість.

Більшість вчених вважають, що першою основною проблемою щодо діяльності банківських установ на ринку цінних паперів як інвесторів є нерозвиненість самого фондового ринку, тому необхідно вдосконалювати його інфраструктуру, а також проводити ефективну державну політику щодо оподаткування операцій на ринку цінних паперів [54, с. 34].

З метою сприяння активізації діяльності банків як інвесторів на ринку цінних паперів необхідно здійснити ще й наступні заходи [53, с. 148]:

- сприяти формуванню та розвитку цивілізованого іпотечного ринку, що забезпечить появу надійних, ліквідних та дохідних фінансових інструментів, які для комерційних банків можуть стати додатковою можливістю диверсифікувати власний інвестиційний капітал;
- стимулювати розвиток організованої торгівлі цінними паперами, що призведе до підвищення інвестиційної привабливості емітентів, а відтак і до збільшення інвестиційних вкладень банків у цінні папери.

Оскільки інвестиційний портфель більшості комерційних банків представлений виключно державними цінними паперами, то необхідно оптимізувати роботу з державними цінними паперами.

Даний напрям вдосконалення роботи банківських установ в цінними паперами має включати [7; 22; 33]:

- використання державних цінних паперів для отримання пільгових кредитів у НБУ шляхом рефінансування;
- розширення інструментів торгівлі за рахунок участі комерційних банків у аукціонах, вторинному ринку та деривативах, пов'язаних з ОВДП.

Іншим напрямом розвитку є розробка ефективної моделі участі комерційних банків на ринку цінних паперів, посилення банківського менеджменту та вдосконалення власної політики комерційних банків щодо проведення операцій із цінними паперами [54, с. 33]. Покращення роботи за цим напрямом можливо досягти за рахунок підвищення кваліфікації персоналу шляхом:

- навчання співробітників - регулярні тренінги з аналізу ринків, управління портфелем та оцінки цінних паперів відповідно до міжнародних стандартів;
- сертифікації персоналу - заохочення отримання сертифікатів CFA (Chartered Financial Analyst) та FRM (Financial Risk Manager);
- внутрішніх досліджень - створення аналітичних відділів для дослідження ринків цінних паперів та підготовки рекомендацій.

Банкам потрібно і надалі розвивати посередницькі послуги на ринку цінних паперів шляхом:

- розвитку брокерських послуг - надання послуг купівлі-продажу цінних паперів для корпоративних і роздрібних клієнтів;
- розробки індивідуальних портфелів для великих клієнтів;
- створення програм лояльності для заохочення клієнтів інвестувати через комерційний банк.

Підвищення ефективності роботи банків із цінними паперами вимагає комплексного підходу, що включає оптимізацію управління портфелем, застосування сучасних технологій, підвищення компетенцій персоналу та інтеграцію нових фінансових інструментів, рис. 3.1.

Системна робота у цих напрямках забезпечить стійкий розвиток банків на ринку цінних паперів та сприятиме їх фінансовій стабільності.

Таблиця 3.1 – Напрями удосконалення операцій комерційних банків з цінними паперами

напрямок	зміст	Очікувані результати
Диверсифікація портфеля цінних паперів	<ul style="list-style-type: none"> - розширення структури портфеля за рахунок залучення різних типів цінних паперів, таких як корпоративні облигації, акції, інвестиційні сертифікати; - інвестиції в іноземні цінні папери шляхом використання міжнародних ринків для доступу до цінних паперів з більшою дохідністю та меншою волатильністю. - врахування галузевих трендів, тобто інвестування в цінні папери секторів економіки, що демонструють зростання, наприклад, ІТ, відновлювальні джерела енергії, технології. 	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення прибутковості інвестиційних операцій; - зменшення ризиків за рахунок диверсифікації; - зміцнення позиції банків у фінансовій системі; - покращення ліквідності та управління активами.
Використання інноваційних інструментів	<ul style="list-style-type: none"> - використання таких інструментів, як структуровані продукти, деривативи або біржові фонди; - інвестування в цифрові цінні папери. 	
Розвиток аналітичних можливостей	<ul style="list-style-type: none"> - запровадження сучасних інформаційних технологій, зокрема штучного інтелекту, для аналізу ринкових даних, прогнозування трендів та оцінки ризиків; - використання автоматизованих платформ для управління портфелем та інструментів прогнозування. 	
Розширення клієнтських послуг	Надання послуг інвестування в цінні папери для клієнтів банку може стати додатковим джерелом доходу та зміцнити позиції банку на ринку.	
Підвищення кваліфікації персоналу	<ul style="list-style-type: none"> - навчання співробітників: регулярні тренінги з аналізу ринків, управління портфелем та оцінки цінних паперів відповідно до міжнародних стандартів. - сертифікація персоналу: заохочення отримання сертифікатів CFA (Chartered Financial Analyst) та FRM (Financial Risk Manager). - створення аналітичних відділів для дослідження ринків цінних паперів та підготовки рекомендацій. 	
Покращення регуляторної взаємодії	<ul style="list-style-type: none"> - дотримання нормативів НБУ: збалансоване інвестування відповідно до вимог нормативів Н11 та Н12 для зниження ризиків перевищення; - співпраця з регулятором: ініціація діалогу для вдосконалення законодавчої бази з метою розширення можливостей банків на ринку цінних паперів; - оптимізація звітності: впровадження систем автоматизованого звітування, що відповідає стандартам МСФЗ. 	
Стимулювання клієнтських інвестицій	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток трастових послуг; - розробка індивідуальних інвестиційних портфелів для клієнтів; - створення програм лояльності для заохочення клієнтів інвестувати через банк. 	

Для стимулювання зростання обсягів операцій банків на ринку цінних паперів, що сприятиме розвитку фондового ринку України, доцільно впровадити додаткові заходи. Серед них – визначення НБУ спеціалізації інвестиційних банків, запровадження економічних нормативів із заохочувальним характером, а також введення стимулюючого оподаткування як для інвестиційних банків, так і для інших учасників ринку цінних паперів.

3.2 Особливості надання комерційними банками послуг з довірчого управління цінними паперами

В даний час традиційні фінансові інструменти, зокрема банківські депозити, вже не вважаються ефективним засобом для примноження капіталу. Крім того, в умовах нестабільності банківської системи та глобальних фінансових потрясінь вони значною мірою втратили свої основні функції - збереження і захист активів. Це спонукає інвесторів шукати альтернативні способи розміщення коштів для їхнього збільшення. Однією з таких альтернатив є інститут довірчого управління активами [57].

Як підкреслює Дудинець Л. А. [58, с. 61] розвиток довірчого управління фінансовими активами є одним із перспективних напрямів саме банківської діяльності, який забезпечить активізацію інвестиційної діяльності в Україні, адже особливістю цього виду фінансових послуг є мобілізація тимчасово вільних грошових коштів населення і трансформація заощаджень в інвестиції.

Довірче управління активами – це фінансова послуга, яка надається професійними учасниками фінансового ринку і полягає в забезпеченні ефективного користування і розпорядження активами через інвестування їх на фінансовому ринку за кошти та в інтересах їхніх власників, з метою отримання прибутку або одержання інших доходів і переваг [58, с. 61].

Загалом трастова компанія чи банк, використовуючи довірчі операції, може здобути низку переваг:

– можливість диверсифікації своїх послуг та ресурсів;

- розвиток професійної системи надання послуг;
- розширення власного впливу на ринку.

Більшість трастових операцій здійснюється за рахунок коштів клієнтів, що робить фінансові аспекти таких операцій привабливими для професійних учасників ринку. У цьому випадку вони не зазнають значних фінансових ризиків і можуть забезпечити певний рівень прибутковості протягом усього періоду управління активами. Приймавши в управління активи, трастова компанія може отримувати комісійну винагороду навіть у разі несприятливої ринкової ситуації [59].

Дохід від трастових послуг банків формується за рахунок комісійних винагород, у які включаються:

- щорічні відрахування від доходів за трастовими операціями;
- щорічний внесок з первісної суми наданої трастової послуги;
- внесок із суми за трастовою операцією після закінчення строку дії трастдоговору.

Переваги та недоліки з довірчого управління цінними паперами для комерційних банків подано в таблиці 3.2.

Серед активів, доступних для передачі довірчого управління є цінні папери. Управління ведеться через брокера, який вносить активи інвестора до створеного на біржі депозитарію. Брокер здійснює рух активів та при отриманні вигоди вкладник сплачує йому відсоток. Обов'язковим моментом під час передачі цінних паперів є укладання договору, що включає суму акцій, період роботи з брокером, відсоток комісії брокера та порядок розірвання договору [60]. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [3] не передбачає несення відповідальності керуючим за надання гарантій отримання прибутку.

До цінних паперів, які найчастіше переходять у довірче управління належать акції та облігації. Не всі види цінних паперів можуть передаватися в довірче управління, зокрема, чеки та векселі.

Таблиця 3.2 - Переваги та недоліки з довірчого управління цінними паперами для комерційних банків

Переваги операцій	Недоліки операцій
Додаткові джерела доходу: Комерційні банки отримують комісійні винагороди за надання послуг з управління цінними паперами, що дозволяє збільшити їхні доходи	Фінансові ризики: Хоча банкам не належать власні активи клієнтів, управління ними може бути пов'язане з фінансовими ризиками, зокрема через коливання ринкових умов або погане управління
Розширення спектру послуг: Довірче управління цінними паперами дозволяє банкам диверсифікувати свої послуги, залучаючи нових клієнтів і зміцнюючи відносини з існуючими	Конфлікти інтересів: Якщо банк управляє як власними активами, так і активами клієнтів, існує ризик конфлікту інтересів, коли банк може ставити свої інтереси вище за інтереси клієнтів
Залучення нових клієнтів: Банк, який пропонує послугу довірчого управління, може привабити інвесторів, які шукають професійного управителя для своїх активів	Регуляторні вимоги: Операції з довірчого управління цінними паперами потребують дотримання строгих регуляцій і вимог, що може призвести до додаткових витрат і складнощів
Зміцнення репутації: Ефективне управління активами підвищує довіру до банку, що може поліпшити його репутацію на ринку	Високі витрати на управління: Для банку можуть бути значні витрати на підтримку професійних кадрів і технологічної інфраструктури, необхідної для ефективного управління цінними паперами
Диверсифікація ризиків: Оскільки банки працюють з активами різних клієнтів, вони можуть диверсифікувати свої фінансові ризики, що знижує залежність від конкретного ринку або клієнта	Ризик поганого управління: Якщо банк не зможе ефективно управляти активами клієнтів, це може призвести до фінансових втрат та погіршення репутації

Джерело: узагальнено автором за [57; 58; 59; 60; 61]

Особливість управління цінними паперами відрізняється формами їхнього випуску. Вони випускаються як у документарній, і у бездокументарній формі. Цінні папери переходять у довірче управління як у формі цінних паперів, так і майнових прав.

Хоча надання трастових послуг може здійснюватися спеціалізованими компаніями і страховими фірмами, однак комерційні банки, що мають широкі можливості з виконання таких функцій, як облік операцій, зберігання цінностей у сейфах, депозитні операції, фінансовий аналіз і ухвалення рішень, займають, безумовно, лідируючі позиції в цьому сегменті ринку. При цьому трастові послуги можуть надаватись як фізичним, так і юридичним особам [61].

При здійсненні трастових операцій банк на підставі укладеного договору або за заповітом набуває відповідних прав і виступає розпорядником певного майна на користь довірителя чи третьої особи.

Початок розвитку ринку довірчих послуг в Україні відбувся з ухваленням Кабінетом Міністрів Декрету «Про довірчі товариства» у 1993 році та стартом «паперової» приватизації. У цей період активно створювалися трастові компанії (довірчі товариства), які займалися акумулюванням приватизаційних сертифікатів, їх обміном на цінні папери приватизованих підприємств і подальшим управлінням цими активами. Після завершення «ваучерної» приватизації та припинення обігу приватизаційних сертифікатів більшість таких довірчих товариств припинили діяльність. Частина з них залишилася на ринку, залучаючи кошти від населення під обіцянки надвисоких доходів без належного контролю, що перетворило їх на перші фінансові піраміди в Україні [57].

Спекулятивне зростання трастових операцій в Україні було зупинено наприкінці 1995 року після ухвалення Кабінетом Міністрів Постанови «Про попередження зловживань у процесі залучення суб'єктами підприємницької діяльності грошових коштів населення». Цей документ заборонив реєстрацію нових довірчих товариств, а чинним трастам було заборонено залучати кошти від громадян до набрання чинності законом «Про довірче управління майном».

Друге дихання ринку послуг довірчого управління активами відкрив прийнятий у 2001 році Закон «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)». На той час грошовий етап приватизації та необхідність залучення коштів іноземних інвесторів потребували якісно нового підходу до регулювання управління активами. Законом були встановлені істотні вимоги до учасників ринку спільного інвестування та управління активами, запроваджено багаторівневий контроль за діяльністю КУА, та відкрито можливість для діяльності фондів венчурного інвестування. Для нейтралізації негативних наслідків фінансової кризи 2008 року та у зв'язку із прийняттям Закону «Про акціонерні товариства», до закону про ІСІ були внесені зміни, які, однак, набули чинності аж з початку 2014 року [57].

Законопроект «Про довірче управління фінансовими активами» [62] від 2008 року так і не був прийнятий, хоча цей закон повинен був стати основним регулятивним документом послуг довірчого управління активами. Він був розроблений з метою встановлення правових засад здійснення операцій з

довірчого управління фінансовими, в тому числі цінними паперами. Ним визначались вимоги до договорів з довірчого управління, встановлювались права та обов'язки довірителя та довіреної особи (банків та небанківських фінансових установ).

У законопроекті наведено визначення «довірче управління», яке в чинному законодавстві відсутнє. Під таким управлінням розуміються цивільно-правові відносини, що виникають між довірителем і довіреною особою у зв'язку зі здійсненням нею операцій з довірчого управління з предметом довірчого управління від свого імені, за рахунок та в інтересах довірителя або особи, яка отримує вигоду [62].

Предмет довірчого управління – це фінансові активи, передача яких у довірче управління може здійснюватися виключно згідно з цим документом, і майно, набуте у результаті провадження діяльності з довірчого управління фінансовими активами. У свою чергу, до фінансових активів віднесено кошти у національній і іноземній валютах, цінні папери, боргові зобов'язання та право вимоги боргу. Передача предмета довірчого управління в довірче управління не тягне за собою припинення права власності довірителя на такий предмет [62].

У відповідності до проекту закону довіреними особами можуть бути такі юридичні особи [62]:

- компанія з довірчого управління - небанківська фінансова установа, утворена відповідно до законодавства, виключним видом діяльності якої є професійна діяльність з довірчого управління;

- банк, який здійснює довірче управління.

У зарубіжних країнах для того, щоб банки могли ефективно управляти активами клієнтів і надавати професійне управління, знижуючи ризики для інвесторів створюються банківські фонди довірчого управління.

Наприклад, у США банки створюють collective trust funds (CTFs) або bank collective investment funds, які використовуються для управління пенсійними активами, цінними паперами або іншими фондами клієнтів. Такі фонди дозволяють банкам здійснювати управління великими обсягами активів за умовами довірчого управління [63].

У вересні 2011 року до Верховної Ради України подано законопроект «Про фонди банківського управління» [64], прийняття якого сприятиме розвитку трастових операцій банків. Так, законопроектом передбачається, що фонд банківського управління (ФБУ) – кошти учасників фонду банківського управління та інші активи ФБУ, що перебувають у довірчому управлінні банку – управителя ФБУ. ФБУ не є юридичною особою.

Банк - управитель ФБУ самостійно визначає структуру інвестиційного портфеля ФБУ. Банк - управитель ФБУ самостійно визначає перелік емітентів, у цінні папери та іпотечні борги (консолідовані іпотечні борги) яких інвестуються кошти учасників ФБУ, а також перелік банків, в яких розміщуються кошти учасників ФБУ. Обмеження щодо інвестування коштів ФБУ в цінні папери одного емітента та вимоги до емітентів, цінні папери яких можуть придбаватися за кошти ФБУ, встановлюються у внутрішніх документах банку - управителя ФБУ з урахуванням загальних вимог до інвестиційної політики, передбачених цією статтею.

Банк - управитель ФБУ, укладаючи договори на придбання цінних паперів та іпотечних боргів (консолідованих іпотечних боргів), договори банківського рахунку та банківського вкладу, діє від свого імені, в інтересах учасників ФБУ і за рахунок коштів учасників ФБУ.

Дані фонди мають широкі можливості в інвестуванні активів.

Отже, основним напрямом розвитку трастових послуг банків з цінними паперами є створення фондів банківського управління після їх нормативного врегулювання.

Висновки до розділу 3

1. Операції банків із цінними паперами є ключовою складовою їхньої інвестиційної діяльності та управління фінансовими потоками. Для підвищення ефективності роботи банків у цій сфері можна виділити такі основні напрями: диверсифікація портфеля цінних паперів, оскільки різноманітність активів у портфелі зменшує ризик, пов'язаний із коливаннями вартості окремих цінних

паперів. Банки можуть інвестувати в державні, корпоративні, муніципальні цінні папери та міжнародні фінансові інструменти; покращення управління ризиками за рахунок запровадження ефективних моделей управління ринковими, кредитними та ліквідними ризиками. Використання сучасних систем моніторингу ризиків дозволяє банкам швидко реагувати на зміну ринкових умов; використання інноваційних інструментів, таких як структуровані продукти та деривативи, що дозволить банкам ефективніше працювати на ринку цінних паперів; розвиток аналітичних можливостей шляхом запровадження сучасних інформаційних технологій, зокрема штучного інтелекту та машинного навчання, для аналізу ринкових даних, прогнозування трендів та оцінки ризиків; удосконалення регуляторної взаємодії - дотримання нормативів інвестування НБУ та адаптація до змін у законодавстві забезпечує стабільність банківської діяльності; розширення клієнтських послуг - надання послуг інвестування в цінні папери для клієнтів банку може стати додатковим джерелом доходу та зміцнити позиції банку на ринку.

Ці рекомендації сприяють посиленню ролі банків на фондовому ринку та забезпечують їхню фінансову стійкість.

2. Одним із ключових напрямів розвитку банківських операцій на фондовому ринку є впровадження трастових (довірчих) послуг. Наразі відповідне законодавче регулювання цих операцій залишається на стадії законопроектів, зокрема «Про довірче управління фінансовими активами» та «Про фонди банківського управління». Зокрема, прийняття останнього з них дозволить банкам створювати такий фонд банківського управління як Інвестиційний ФБУ, метою якого є здійснення інвестиційних виплат вигодонабувачам інвестиційного ФБУ з рахунків відповідних вигодонабувачів інвестиційних ФБУ за рахунок коштів таких вигодонабувачів інвестиційних ФБУ.

ВИСНОВКИ

1. Цінний папір — це документ, який підтверджує зобов'язання або майнове право, може бути переданий та виступає об'єктом цивільних прав. Ознаки цінних паперів, які визначають їх сутність, включають такі характеристики: документальну форму, наявність встановлених реквізитів, посвідчення майнових прав, здатність бути об'єктом передачі, а також обов'язковість виконання зобов'язань відповідно до умов випуску. Ці ознаки закріплені в нормативно-правових актах, таких як Цивільний кодекс України, Господарський кодекс та Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки».

2. Залежно від мети випуску та функцій, цінні папери трактуються з кількох позицій: з економічної позиції цінні папери є інструментами залучення капіталу, а також можуть виконувати роль товару на фінансових ринках; з юридичної позиції вони визначають права та обов'язки сторін (власника і емітента); з фінансової позиції - є об'єктами інвестування, з метою отримання доходів від процентів, дивідендів або перепродажу. Також вони використовуються для забезпечення зобов'язань (застава або забезпечувальні інструменти). Класифікація цінних паперів за різними класифікаційними ознаками допомагає зрозуміти функціональність, використання та особливості різних видів цінних паперів залежно від потреб інвесторів і емітентів.

3. Операції банків із цінними паперами є важливим елементом їхньої діяльності, що дозволяє диверсифікувати доходи, управляти ризиками та підтримувати ліквідність. Крім того дані операції виконувати важливу роль у фінансовій системі держави, підтримуючи її стабільність та сприяючи розвитку економіки. Основні види операцій комерційних банків із цінними паперами включають: емісійні, інвестиційні, посередницькі, розрахунково-касові та інші. Банк обирає певні операції на ринку цінних паперів залежно від цілей, які хоче досягти: збільшення власного чи залученого капіталів, забезпечення впливу на діяльність підприємств та контроль над ними, отримання доходів, таких як комісійні виплати, тощо.

4. Відмічено зростання активності банків на ринку цінних паперів, оскільки активні операції мають тенденцію до стабільного зростання, що свідчить про збільшення інвестицій банків у цінні папери з метою отримання доходу. Підвищення коефіцієнта активності інвестиційної діяльності банків підтверджує зростання ролі цінних паперів у портфелях фінансових установ.

Проте низькі показники пасивних операцій з цінними паперами свідчать про обережний підхід банків до залучення коштів через цінні папери, що дозволяє зменшити фінансові ризики. Низька частка цінних паперів у пасивах свідчить про незначну залежність банків від ринку боргових інструментів як джерела залучення коштів, а зростання операцій з акціями у структурі пасивів у 2019-2020 роках свідчить про більший акцент на залученні капіталу через емісію акцій, що було пов'язано зі спробами зміцнити капіталізацію банків.

5. Інвестиційна діяльність банків демонструє стабільне зростання, що свідчить про важливість ринку цінних паперів як джерела доходів та інструмента управління ліквідністю. ОВДП залишаються основною складовою портфеля, що вказує на перевагу державних боргових зобов'язань як надійного інструмента для банківських інвестицій. Протягом аналізованого періоду спостерігається загальне зростання обсягу цінних паперів, що рефінансуються НБУ. Проте у 2024 році частка таких цінних паперів у загальному портфелі трохи знизилася, що свідчить про поступове зменшення ролі НБУ у фінансуванні банків.

Операції з цінними паперами стали одним із основних джерел доходів для банківської системи України, що свідчить про важливу роль ринку цінних паперів у реалізації фінансових стратегій банків. Загальна динаміка відображає підвищення ефективності інвестиційної діяльності в цьому сегменті.

6. АТ КБ «ПриватБанк» має всі необхідні ліцензії для здійснення широкого спектра операцій з цінними паперами, що забезпечує його клієнтам доступ до різноманітних інвестиційних інструментів. Загальна сума інвестицій у цінні папери постійно зростала, що свідчить про активну інвестиційну стратегію банку. Основне зростання забезпечили вкладення за справедливою вартістю через інший сукупний дохід, інвестиції за амортизованою собівартістю повністю зникли до 2024 року, а категорія цінних паперів "за справедливою вартістю через

прибуток чи збиток" демонструє помірну стабільність, без суттєвих змін. Період 2020-2022 років характеризувався зростанням та стабільністю інвестиційної активності, а у 2023-2024 роках відбулося значне зниження інвестиційної активності за рахунок нарощення кредитної. Рівень коефіцієнта дохідності операцій з цінними паперами покращився після спаду у 2021 році та досягнув максимуму у 2024 році (8,21%); дохідність на 1 грн активів залишається стабільною з незначними коливаннями на рівні 3,2–3,5%, а частка процентних доходів від операцій з цінними паперами була на рівні 33-39%. Загалом АТ КБ «ПриватБанк» демонструє ефективність і стабільність операцій з цінними паперами, особливо у період 2022–2024 років.

7. Операції банків із цінними паперами є ключовою складовою їхньої інвестиційної діяльності та управління фінансовими потоками. Для підвищення ефективності роботи банків у цій сфері можна виділити такі основні напрями: диверсифікація портфеля цінних паперів, оскільки різноманітність активів у портфелі зменшує ризик, пов'язаний із коливаннями вартості окремих цінних паперів. Банки можуть інвестувати в державні, корпоративні, муніципальні цінні папери та міжнародні фінансові інструменти; покращення управління ризиками за рахунок запровадження ефективних моделей управління ринковими, кредитними та ліквідними ризиками. Використання сучасних систем моніторингу ризиків дозволяє банкам швидко реагувати на зміну ринкових умов; використання інноваційних інструментів, таких як структуровані продукти та деривативи, що дозволить банкам ефективніше працювати на ринку цінних паперів; розвиток аналітичних можливостей шляхом запровадження сучасних інформаційних технологій, зокрема штучного інтелекту та машинного навчання, для аналізу ринкових даних, прогнозування трендів та оцінки ризиків; удосконалення регуляторної взаємодії - дотримання нормативів інвестування НБУ та адаптація до змін у законодавстві забезпечує стабільність банківської діяльності; розширення клієнтських послуг - надання послуг інвестування в цінні папери для клієнтів банку може стати додатковим джерелом доходу та зміцнити позиції банку на ринку.

Ці рекомендації сприяють посиленню ролі банків на фондовому ринку та забезпечують їхню фінансову стійкість.

8. Одним із ключових напрямів розвитку банківських операцій на фондовому ринку є впровадження трастових (довірчих) послуг. Наразі відповідне законодавче регулювання цих операцій залишається на стадії законопроектів, зокрема «Про довірче управління фінансовими активами» та «Про фонди банківського управління». Зокрема, прийняття останнього з них дозволить банкам створювати такий фонд банківського управління як Інвестиційний ФБУ, метою якого є здійснення інвестиційних виплат вигодонабувачам інвестиційного ФБУ з рахунків відповідних вигодонабувачів інвестиційних ФБУ за рахунок коштів таких вигодонабувачів інвестиційних ФБУ.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ НА ДЖЕРЕЛА

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (редакція 03.09.2024р.). URL: https://protocol.ua/ua/tsivilniy_kodeks_ukraini_stattya_194/
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: https://kodeksy.com.ua/gospodars_kij_kodeks_ukraini/statja-163.htm
3. Закон України Про ринки капіталу та організовані товарні ринки від 23.02.2006№ 3480-IV (редакція 10.10.2024р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
4. Грабар Н. М. Правове регулювання цінних паперів як об'єктів цивільних правовідносин. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 157-160. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3283>
5. Кащена Н. Б., Порсюрова І. П. Операції підприємства з цінними паперами: організаційно-методичні аспекти обліку, аналізу і аудиту : монографія. Харків : Видавництво Іванченка І. С. 2021. 355 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/11453/1/oblik_analiz_audyt_2021_M.pdf
6. Фінансовий ринок: навчальний посібник. Н. В. Трусова, С. А. Нестеренко, І. Є. Якушева та ін. Мелітополь: Видавничий будинок ММД. 2021. 236 с. URL: <http://dcmaup.com.ua/assets/files/finansovij-rinok.pdf>
7. Богріновцева Л. М., Ключка О. В. Особливості розвитку ринку державних боргових цінних паперів України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-14>
8. Котик О. В. Клим'юк Ю. Ю. Особливості випуску та розміщення державних цінних паперів. *Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки»*. 2023. Випуск 1 (101). С. 42-55. URL: [file:///C:/Users/lesya/Downloads/Ve1015%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/lesya/Downloads/Ve1015%20(1).pdf)
9. Ушакова О. А. Банківські операції: навч. посіб. Рівне : НУВГП. 2021. 226 с.. URL: <https://salo.li/6AD33e3>
10. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 7.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

11. Рекуненко І. І., Шалда А. А., Чийпеш В. О. Роль банківського сектору в розвитку фондового ринку України. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9704>.

12. Яковів А.Т., Ромашко О.М. Операції АТ «УКРСИББАНК» з цінними паперами. *Інноваційно-інвестиційний розвиток бізнесу в умовах економічних збурень: тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених, 28–29 березня 2024 року, Львів*. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2024. С. 159-160. <https://drive.google.com/drive/folders/1VLsffjnO3knKNmKd9DqEeVQkf-aP1ISu>

13. Гладчук О.М., Ткачук І.Я., Харабара В.М.. Банківські операції: навчальний посібник. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. 2020. URL: <https://salo.li/690A999>

14. Аналіз банківської діяльності: підручник / [А.М. Герасимович, І.М. Парасій-Вергуненко, В.М. Кочетков та ін.]; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Герасимовича. - К.:КНЕУ, 2010. 599 с. URL: <https://studentbooks.com.ua/content/view/116/54/>

15. Омельченко О. В., Каплін О. В. Основні аспекти проведення активних операцій банку. *Подільський науковий вісник*. 2020. №3 (15). С. 30-34. URL: <https://www.pnv.in.ua/images/Magazine/3-4-2020.pdf#page=30>

16. Операції з цінними паперами. URL: https://zavgorodnya.at.ua/_10-.pdf

17. Сіренко Н. М., Баришевська І. В., Боднар О.А., Калнауз Д.В. Облік у банках: курс лекцій. Миколаїв. 2020. 115 с. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8996/1/oblik-u-bankah-kurs-lekcij.pdf>

18. Таран І. МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»: практичні аспекти впровадження в Україні. *Практика МСФЗ*. 2018. №1. С. 28-36. [HTTPS://WWW.PWC.COM/UA/UK/PUBLICATIONS/2018/IFRS-9-FINANCIAL-INSTRUMENTS.PDF](https://www.pwc.com/ua/uk/publications/2018/ifrs-9-financial-instruments.pdf)

19. МСФЗ 13 Оцінка справедливої вартості. Офіційний сайт WINST CONSULTING. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/publications/2018/ifrs-9-financial-instruments.pdf>

20. Гаватюк Л.С., Юрій Е.О., Корбутяк А.Г., Сокровольська Н.Я. Управління фінансовими активами: навч. посіб. Чернівці. 2021. 170 с. URL: <https://salolj/26A2408>
21. Іванова В. В., Дуброва Н. П. Напрями підтримки ліквідності та платоспроможності комерційного банку. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. Дніпро. 2021. С. 22-23. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/5719/1/%d0%86%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%b0%20%d0%92.%d0%92..pdf>
22. Боцман Ю.О. Роль банків у формуванні ринку державних цінних паперів: аналіз впливу та оцінка взаємодії. *Економіка та суспільство*. Випуск 59. 2024. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-97>
23. Бойко С. В. Формування ресурсів банківської установи в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-54>.
24. Черкасова С. Регулювання діяльності банків на вітчизняному ринку цінних паперів. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-93>
25. Основні показники діяльності банків. Наглядова статистика. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6>
26. Блащук-Дев'яткіна Н. З., Ігнатишина В. М., Скидан У. І. Сучасні тенденції формування ресурсів комерційних банків України. *Молодий Вчений*. 2020. № 3 (79). С. 209–213. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-3-79-44>
27. Вовчак О. Д., Дмитренко І. Б. Оцінка достатності капіталу банку в умовах ринкової невизначеності: теорія і практика : монографія. Львів: Університет банківської справи, 2021. 259 с. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/MONOGRAPHY-Vovchak_Dmytrenko-maket-ost.pdf
28. Річний звіт НКЦПФР за 2019 рік. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/about-us/annual-reports/>.

29. Постанова Про збільшення статутного капіталу акціонерного товариства “Державний експортно-імпорتنний банк України” від 23 вересня 2020 р. № 881. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/881-2020-%D0%BF#Text>

30. Гладких Д.М. Ключові проблеми капіталізації банківської системи України та напрями її зростання. *Бізнес Інформ*. 2021. №5. С. 327–333. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2021&abstract=2021_5_0_327_333

31. Посаднєва О., Стефанович Н., Цілінко В. Оцінка достатності власного капіталу банків в період сучасних викликів та загроз. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-76>

32. Нехайчук Д. В., Нехайчук Ю. С. Щодо інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ob-investitsionnoy-deyatelnosti-bankov-na-rynke-tsennyh-bumag.pdf>

33. Ватаманюк-Зелінська У.З. Функціонування в Україні ринку державних облігацій внутрішньої позики. *Економіка та суспільство*. 2021. №30. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-15>

34. Руденко Н. О. Структура інвестиційних портфелів банків України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 12. С. 115-123. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/investplan/article/download/3957/3992/9261>

35. Разумова Г. В., Оскома О. В. Шляхи вдосконалення кредитної політики НБУ в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 9. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-9-08-07>

36. Хома І., Антощук І. ОВДП як інструмент впливу на монетарне та фіскальне регулювання в Україні. *Економічний простір*. 2022. № 181. С. 64-71. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-11>

37. Доходи та витрати банків. Наглядова статистика. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6>

38. Марценюк О., Петрусевич В. Проблеми та перспективи інвестиційної діяльності банків України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-54>

39. Блащук-Дев'яткіна Н. З. Тенденції розвитку фондового ринку України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 4. С. 16-21
40. Петик Л.О. Янісів Ю. В. Аналіз банківських ризиків на основі результатів економічних нормативів НБУ. *Ефективна економіка*. 2021. №11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9564>
41. Еркес О., Гордієнко Т. Нові нормативи ліквідності в системі ризик-орієнтованого нагляду за діяльністю банків України. *Економіка та суспільство*, 2019. № 20. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/17>
42. Значення пруденційних нормативів в цілому по системі. Наглядова статистика. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6>
43. Нагорний, П. Трансформаційні підходи до реформування банківського нагляду. *Трансформаційна економіка*. 2024. № 2 (07). С. 55-62. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-7-10>
44. Офіційний сайт Приватбанку. <https://privatbank.ua/>
45. ПриватБанк у 2024 році запустить для клієнтів нові сервіси та послуги. URL: <https://thepage.ua/ua/news/sho-novogo-zaproponuye-privatbank-u-2024-roci>
46. Акціонерне товариство комерційний банк "ПриватБанк". Перелік операцій ліцензії URL: https://bank.gov.ua/files/Licences_bank/305299.pdf?utm_source=chatgpt.com
47. ПриватБанк отримав ліцензію на торгівлю цінними паперами. Ukr.Media. 06.03.2019. URL: <https://ukr.media/business/387176/>
48. ПриватБанк запустив операції з цінними паперами через SmartID. Фінансовий клуб. 09.02.2021. URL: <https://finclub.net/news/privatbank-zapustyv-operatsii-z-tsinnymu-paperamu-cherez-smartid.html>
49. Облігації внутрішньої державної позики України. URL: https://privatbank.ua/ovdp?utm_source=chatgpt.com
50. Фінансова звітність ПриватБанк. URL: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost>

51. Постанова НБУ № 368 «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» URL:
52. Пруденційні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції (у розрізі банків). Наглядова статистика. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6>
53. Костюк В.А. Управління портфелем цінних паперів банку. *Інфраструктура ринку*. 2017. Випуск 12. С. 145-149. http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/12_2017_ukr/27.pdf
54. Миколишин М. М. Аналіз діяльності банків України на ринку цінних паперів. *Вісник Університету банківської справи*. 2016. № 3. С. 29–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2016_3_7.
55. Борисова Л. Є., Мамуненко М. С. Сучасні напрями розвитку вітчизняних банківських операцій з цінними паперами. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Серія «Економічні науки». 2021. № 2 (103). С. 35-41. URL: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2021-2-6>
56. Моргачов І. Особливості диверсифікації та ребалансування портфеля цінних паперів: аспекти організації діяльності інвестиційних фондів. *Economics and Law*. 2022. № 64(1). С. 98–108. URL: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.01.098>
57. Довірче управління активами та капіталом в Україні. URL: <https://www.dominuslegal.com/dovirche-upravlinnya-aktivami-ta-kapitalom-v-ukrayini/>
58. Дудинець Л. А. Розвиток довірчого управління фінансовими активами як фактор активізації інвестиційної діяльності. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 2. С. 61-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2016_2_15.
59. Стефанів І. Напрямки розвитку трастових послуг в Україні. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/39548/1/150-153%20%D0%A1%D1%82%D0%B5%D1%84%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2.pdf>

60. Зубковський Є. Довірче управління цінними паперами: особливості, види, плюси та мінуси. URL: <https://e-zubkovskiy.com/blog/dovirche-upravlinnya-tsinnimi-paperami-osoblivosti-vidi-plyusi-ta-minusi>

61. Горобець Я., Сегеда Л.М. Перспективи розвитку і вдосконалення ринку банківських послуг в Україні. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/31530/1/20.PDF>

62. Про довірче управління фінансовими активами: проект Закону України № 2167 від 05. 03. 2008. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF1O700I.html

63. Plan Investments in Bank Collective Investment Funds. URL: https://perkinsaccounting.com/wp-content/uploads/2020/12/Plan-Investments-in-Bank-Collective-Investment-Funds-December-2010_Published-Jan-2011.pdf

64. Про фонди банківського управління: проект Закону України від 20.06.2012 № 9093 (Підготовлений до 2-го читання). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF70L00V?an=3>

ДОДАТКИ

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про фінансовий стан станом за 31 грудня 2020 року

У мільйонах українських гривень	Прим.	31 грудня 2020	31 грудня 2019
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	6	49 911	45 894
Заборгованість банків	7	25 059	27 118
Кредити та аванси клієнтам	8	55 021	59 544
Інвестиційні цінні папери:			
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	9	100 750	84 680
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	119 196	66 602
- за амортизованою собівартістю	9	1 715	875
Поточні податкові активи	22	6 660	2 257
Інвестиції в дочірні та асоційовану компанію		30	155
Інвестиційна нерухомість		2 933	3 379
Активи з права користування	10	1 748	1 716
Основні засоби та нематеріальні активи	11	5 894	4 764
Інші фінансові активи	12	3 448	2 210
Інші активи	13	8 900	9 285
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя		1 228	1 244
Активи, утримувані для продажу		32	-
ВСЬОГО АКТИВІВ		382 525	309 723
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Заборгованість перед НБУ		-	7 721
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями		2	201
Кошти клієнтів	14	312 708	240 621
Зобов'язання орендаря з лізингу	31	1 855	1 748
Відстрочене зобов'язання з податку на прибуток	22	146	121
Інші фінансові зобов'язання	15	2 907	1 522
Резерви та нефінансові зобов'язання	16	12 082	3 260
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ		329 700	255 194
КАПІТАЛ			
Акціонерний капітал	17	206 060	206 060
Емісійний дохід	17	23	23
Резерв переоцінки будівель	11	689	614
Нереалізований збиток від інвестиційних цінних паперів	9	(2 937)	(1 274)
Результат від операцій з акціонером		12 174	12 174
Загальні резерви та інші фонди	17	8 481	6 850
Накопичений дефіцит		(171 665)	(169 918)
ВСЬОГО КАПІТАЛУ		52 825	54 529
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ТА КАПІТАЛУ		382 525	309 723

Затверджено до випуску та підписано 16 березня 2021 року.

Г. Ю. Самаріна
В.о. Голови Правління

В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про фінансовий стан станом за 31 грудня 2022 року

У мільйонах українських гривень	Прим.	31 грудня 2022	31 грудня 2021
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	96 380	52 835
Кредити та аванси банкам	7	103 837	26 243
Кредити та аванси клієнтам	8	68 084	68 218
Інвестиційні цінні папери в т.ч.:		239 752	222 277
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	9	95 716	93 096
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	143 920	129 074
- за виоризованою собівартістю	9	116	107
Поточні податкові активи	25	9 079	9 978
Відстрочені податкові активи	25	1 100	-
Інвестиції в дочірні підприємства, спільні підприємства та асоційовані підприємства		30	30
Інвестиційна нерухомість	10	2 155	1 989
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	11	1 389	1 288
Основні засоби	11	5 228	6 074
Інші фінансові активи	12	4 309	2 644
Інші нефінансові активи	13	9 189	9 713
Непоточні активи або групи вибуття, класифіковані як утримувані для продажу або як утримувані для виплати власникам		64	7
Загальна сума активів		540 596	401 296
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти банків		-	3
Кошти клієнтів	14	471 970	325 303
Інші залучені кошти	15	128	-
Відстрочені податкові зобов'язання	25	-	159
Інші фінансові зобов'язання	16	2 634	3 770
Забезпечення у т.ч.:	17	5 804	3 651
- резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії		1 280	373
- інше забезпечення		4 524	3 278
Інші нефінансові зобов'язання	18	2 271	1 795
Загальна сума зобов'язань		482 807	334 681
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал	19	206 060	206 060
Емісійний дохід	19	23	23
Результат від операцій з акціонером		12 174	12 174
Інші резерви	9, 11	(15 168)	(4 091)
Резервні та інші фонди банку	19	11 449	9 696
Накопичений дефіцит		(156 749)	(157 247)
Загальна сума власного капіталу		57 789	66 615
Загальна сума власного капіталу та зобов'язань		540 596	401 296

Затверджено до випуску та підписано 18 квітня 2023 року.

Г. Бьош
Голова Правління

Г. Ю. Самаріна
Заступник Голови Правління (з питань фінансів)

В. В. Ярмоленко
Головний бухгалтер

АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ПРИВАТБАНК"
Окремий звіт про фінансовий стан станом за 31 грудня 2023 року

	Прим.	31 грудня 2023	31 грудня 2022 (як перераховано)
У мільйонах українських гривень			
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти	6	152 262	94 191
Кредити та аванси банкам	7	134 237	103 837
Кредити та аванси клієнтам	8	92 019	68 084
Інвестиційні цінні папери в т.ч.:		271 847	239 752
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	9	100 376	95 716
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	9	171 471	143 920
- за амортизованою собівартістю	9	-	116
Поточні податкові активи	25	4	9 079
Інвестиційна нерухомість	10	2 340	2 155
Основні засоби	11	5 127	5 228
Нематеріальні активи за винятком гудвілу	11	1 563	1 389
Відстрочені податкові активи	25	1 952	1 100
Інвестиції в дочірні підприємства, спільні підприємства та асоційовані підприємства		30	30
Інші фінансові активи	12	9 493	6 498
Інші нефінансові активи	13	9 094	9 189
Непоточні активи або групи вибуття, класифіковані як утримувані для продажу або як утримувані для виплати власникам		20	64
Загальна сума активів		680 008	540 596
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Кошти клієнтів	14	555 525	471 970
Інші залучені кошти	15	2 630	128
Поточні податкові зобов'язання	25	25 790	-
Інші фінансові зобов'язання	16	3 038	2 634
Забезпечення у т.ч.:	17	5 438	5 804
- резерви за кредитними зобов'язаннями та контрактами фінансової гарантії		1 111	1 280
- інше забезпечення		4 327	4 524
Інші нефінансові зобов'язання	18	2 741	2 271
Загальна сума зобов'язань		595 162	482 807
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ			
Статутний капітал	19	206 060	206 060
Емісійний дохід		23	23
Інші резерви	9, 11	(1 741)	(15 168)
Результат від операцій з акціонером		12 174	12 174
Резерви та інші фонди банку	19	12 959	11 449
Накопичений дефіцит		(144 629)	(156 749)
Загальна сума власного капіталу		84 846	57 789
Загальна сума власного капіталу та зобов'язань		680 008	540 596

Затверджено до випуску та підписано 15 березня 2024 року.

Г. Бьош
Голова Правління

В. В. Ярошенко
Головний бухгалтер

Бібліографічна довідка

Тема магістерської роботи: «Операції комерційних банків з цінними паперами та перспективи їх розвитку».

Обсяг пояснюючої записки 55 сторінок.

Кількість рисунків 9 шт.

Кількість таблиць 15 шт.

Кількість додатків 1 шт. на 3 сторінках.

Графічний матеріал (слайди) 10 шт.

Слайд 1 - Різномасштабність цінних паперів

Слайд 2 - Види операцій банків з цінними паперами

Слайд 3 - Основні цілі діяльності банків на ринку цінних паперів

Слайд 4 - Операції комерційних банків на ринку цінних паперів

Слайд 5 - Показники масштабів операцій з цінними паперами

Слайд 6 - Стан розвитку операцій банків із цінними паперами комерційних банків України

Слайд 7 - Показники ефективності операцій комерційних банків з цінними паперами

Слайд 8 - Динаміка інвестиційної активності АТ КБ «ПриватБанк». Структура інвестиційного портфеля АТ КБ «ПриватБанк»

Слайд 9 - Показники ефективності операцій АТ КБ «ПриватБанк» з цінними паперами

Слайд 10 - Напрями удосконалення операцій комерційних банків з цінними паперами